Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NYT FRA HISTORIEN

30. årgang, 2. hæfte Februar 1981

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE

NYT FRA HISTORIEN

udkommer med 128 sider pr. årgang.

Årsabonnement koster 61 kroner (portofrit tilsendt) og kan tegnes hos Jysk Selskab for Historie, Vester Allé 12, 8000 Århus C. Medlemmer af Selskabet (kontingent 94 kr.) modtager foruden Nyt fra Historien også tidsskriftet Historie (ca. 300 sider pr. år).

Redaktion: seniorstipendiat, cand. mag. JØRGEN FINK
universitetslektor, cand. mag. NIKOLAJ PETERSEN ,
professor, dr. phil. RUDI THOMSEN,
under medvirken af:
rigsarkivar, dr. phil. VAGN DYBDAHL,
rektor, mag. art. ERIK RESKE-NIELSEN .

Bidrag til dette hæfte er yderligere leveret af universitetslektor, cand. mag. JACOB A. BUKSTI (J.B.), universitetslektor, cand. mag. ANDERS BØGH (A.B.), universitetslektor, cand. mag. ERIK CHRISTIANSEN (E.C.), professor, dr. theol. TROELS DAHLERUP (T.D.), universitetslektor, cand. mag. AKSELDAMSGAARD-MADSEN (A.D.-M.), universitetslektor, cand. phil. JØRGEN ELKLIT (J.E.), universitetslektor, dr. phil. POUL ENEMARK (P.E.), universitetslektor, cand. scient. pol. IB FAURBY (I.F.), adjunkt, cand. mag. TERKEL HANSEN (T.H.), kandidatstipendiat, cand. mag. HANS-HENRIK HOLM (H.H.H.), universitetslektor, cand. mag. P.C. WILLEMOES JØRGENSEN (W.J.), universitetslektor, fil. dr. MICHAEL LINTON (M.L.),universitetslektor, cand. mag. NIELS LUND (N.L.), universitetslektor, dr. scient. pol. JOHN MARTINUSSEN (J.M.), universitetslektor, cand. mag. JOHAN PETER NOACK (J.P.N.), forskningsstipendiat, dr. phil. JENS E. OLESEN (J.O.), professor, dr. phil. OLAF OLSEN (O.O.), universitetsadjunkt, cand. mag. NIELS CHRISTIAN SIDENIUS (N.C.S.), professor, dr. phil. GUNNAR SVANE (G.S.), universitetslektor, cand. scient. pol. PALLE SVENSSON (P.S.), professor, dr. phil. ERIK ULSIG (E.U.) og universitetslektor, mag. art. UFFE ØSTERGAARD (U.Ø.).

Editorial Office:
Redaktionens adresse:
Erhvervsarkivet, Vester Allé 12, 8000 Århus C., Danmark.

ALMINDELIG HISTORIE

STEEN BUSCK: *Verdenshistorie.* Jægersamfund, bondesamfund og kapitalismen. Tiden indtil 1914. (Munksgaard, 1980). 336 s. (incl. 49 kort), 89 kr.

I Munksgaards ACTA-serie, redigeret af Jens Engberg og Ole Jellingsø, foreligger nu det tov, der skal knytte knuderne sammen, dvs. »den kortfattede, sammenhængende gennemgang af historiens bestanddele og udvikling«, skrevet af universitetslektor Steen Busck.

If. forf.s eget forord skal bogen bl.a. kunne bruges som en håndbog, »hvor det gælder om at placere et mere konkret stof i en større sammenhæng«. Til dette brug er stikordsregisteret dog klart for magert. Vigtigere er dog, at man bogen igennem mærker en modsætning mellem dette formål og forf.s erklærede andet hovedformål: at ville skrive »»strukturhistorie«, som i høj grad udelukker alt det mangfoldige og uregelmæssige«.

Af den ene undertitel fremgår, at fremstillingen standser ved 1914. Men hverken forf. eller redaktørerne giver deres begrundelse for at standse dér. Af den anden undertitel fremgår, at forf. opererer med to store ændringer i menneskehedens historie: landbrugsrevolutionen og kapitalismen/den industrielle revolutions gennembrud. Det er i god tråd med forskningsdebatten; men derved bliver bogen i virkeligheden Europas historie. Indien og Kina tabes af sigte efter oldtiden og vender først egentligt tilbage som et appendiks bagest i bogen.

For Europas historie må man undre sig over, at afsnittet om romerfredens periode kun fylder 2 ud af i alt 20 sider om romersk historie og samfundsforhold. Det var trods alt disse næsten 300 år, som direkte og indirekte har haft størst betydning for eftertiden. Af samme grund må man undre sig over, at Cicero overhovedet ikke nævnes i afsnittet om antikkens kultur. I øvrigt får også det byzantinske og det arabiske samfund for lidt omtale.

Afsnittet om antikken rummer en række vigtige iagttagelser, men må som helhed bedømmes negativt. Det formelig vrimler med faktuelle fejl. Det gælder især ordforklaringerne, det græske møntvæsen og det romerske politiske system. Hertil kommer afsnit, hvor der er en underlig afstand imellem de efterfølgende litteraturhenvisninger og forf.s egen fremstilling, som tenderer det uklare, mangelfulde eller ligefrem misvisende. Det gælder især den marxistiske forskning, handelen og slaveriet.

Det samlede billede af antikken og dens eftervirkninger bliver derfor ufærdigt og fejlagtigt; men det må kunne rettes op i en revideret udgave. Den her fremførte kritik skal nemlig ikke overdøve, at strukturhistorie er et godt bud på kravet om de lange linier, og at bogen ofte er fremragende. F.eks. er afsnittet om europæisk kultur 1789-1914 en indholdsmæssig og stilistisk perle.

E.C.

KARL PELLENS (Hrsg.): *Didaktik der Geschichte.* (Wege der Forschung 520; Wissenschaftliche Burchgesellschaft Darmstadt, 1978). 522 s.

SIGFRIED QUANDT (Hrsg.): *Deutsche Geschichtsdidaktiker des 19. und 20. Jahrhunderts.* (UTB Ferdinand Schöningh, 1978) 383 s., 24,80 DM.

Disciplinen historiedidaktik har i det seneste tiår gennemgået en rivende udvikling fra at være spekulationer over tricks, hvormed man kunne lokke historie ind i uvillige elever, eller taxonomisk begrebsgymnastik til primært at være overvejelser omkring forholdet mellem »elever, samfund og historie ... i disses interdependens«. En sådan problemstilling indebærer bl.a., at forholdet mellem historie som undervisningsfag og historie som videnskabsfag vendes om, således at historiedidaktiske overvejelser og erfaringer bruges til at stille krav til forskningen om, hvilke typer af historisk viden, der er behov for i skolen og i sam-

fundet, og som forskningen følgelig bør levere.

Denne frugtbare udvikling er nok særlig avanceret i Vesttyskland, hvor der efterhånden findes en omfattende litteratur samt specielle tidsskrifter viet diskussionen af disse perspektiver; så hvis man for alvor vil sætte sig ind i denne disciplin, er der ingen vej uden om den tyske litteratur.

De to ovenfor anførte antologier kan lette én vejen noget. Den af K. Pellens udgivne kan ovenikøbet udvide perspektivet, idet den rummer bidrag om historieundervisningens situation i en række europæiske lande. Derimod er den mere kritiske del af debatten om historiefaget nok noget underrepræsenteret i forhold til dens betydning, som imidlertid indirekte fremgår af en række af bidragene. Den anden antologi søger at dække disciplinens historiske rødder via en række bidrag om, men ikke af, fremtrædende afdøde historiedidaktikere. Blandt disse træffes enkelte også ad anden vej særdeles kendte historikere, og bogen er velegnet til at vise, at den ovennævnte nye problemstiling ikke er så ny endda, men i grunden altid har været nærværende for alle alvorligt engagerede historielærere og -skrivere.

A.B.

Nationalmuseets Arbejdsmark 1979. (Nationalmuseets Forlag, 1979). 181 s., 98,50 kr.

1979-årgangen af Nationalmuseets populære seriepublikation, som i lighed med de foregående årgange er redigeret af Henning Dehn-Nielsen, er det sædvanlige overflødighedshorn af spændende bidrag fra arkæologiens, historiens, kunsthistoriens og etnologiens verden. Man bemærker f.eks. et par artikler i anledning af Københavns Universitets jubilæum samt forskellige bidrag samlet omkring restaureringen af Fredensborg Slots kuppelsal, og som historiker kan man ikke undgå at hæfte sig ved Kirsten Bendixens gennemgang af de kendte medaljeportrætter af de ældste oldenborgske konger. I betragtning af den rådende stærke interesse for vikingetidens Danmark er der også al grund til at nævne Steen Hvass' instruktive redegørelse for sin vigtige landsbyudgravning ved Vorbasse. Afslutningsvis de sædvanlige »glimt fra arbejdsmarken«, som i lighed med artiklerne er forsynet med et rigt illustrationsmateriale, hvor der ikke er fedtet med farveteknikken.

P. V. Glob (red.): *Danefæ.* (Nationalmuseets Forlag, 1980). 200 s., 225 kr.

Som en hilsen til dronning Margrethes 40 års fødselsdag udsendte Oldskriftselskabet og Jysk Arkæologisk Selskab dette fornemme billedværk, som ud over nogle få indledende fotos af majestæten som arkæolog og en kort indledning ved Mogens Ørsnes om begrebet danefæ og de gældende retsbestemmelser desangående indeholder 85 helsides farvefotos af spændende danefægenstande fundet i Danmarks jord i de sidste 40 år, med en kort forklarende tekst på såvel dansk som engelsk, udarbejdet af vore hjemlige arkæologiske koryfæer, på den modsatte side. Tidsmæssigt dækker de genstande, der præsenteres i dette pragtværk – smykker, mønter, våben, offerkar, glasskåle m.m. – den lange periode fra stenalder til det 18. århundrede e.v.t. Til glæde for den, der vil stifte nærmere bekendtskab med enkelte genstande, afsluttes bogen med et katalog med kontante oplysninger, herunder litteraturhenvisninger.

Annemarie von Gabain: *Einführung in die Zentralasienkunde.* (Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 189 s. + 4 pl., 38 DM.

Historien igennem har Centralasien spillet en betydningsfuld rolle som det sted, hvor forskellige kulturer mødes, og hvorfra de føres videre til andre områder. I den foreliggende litteratur er det imidlertid vanskeligt at få et overblik over, hvad Centralasien selv har betydet kulturelt, og derfor er det særdeles nyttigt, at den aldrende tyske sinolog og tyrkolog Annemarie von Gabain nu har udsendt den foreliggende lille kontante Zentralasienkun-

de. Heri gøres der med stor systematik rede for de geografiske forhold; de litterært bevidnede såvel som de nulevende folkeslag; kildematerialets art; religioner; skriftarter, sprog og litterære tekster; den arkæologiske udforskning af de forskellige distrikter samt arkæologiens vigtigste landvindinger inden for arkitektur, skulptur og maleri; tidsregning; afslutningsvis en opregning af forskningsopgaver og de metoder, der kan tjene til deres løsning. Hvert kapitel er forsynet med et dokumentarisk noteapparat såvel som med en liste over uddybende værker, og afslutningsvis indeholder bogen et meget omfattende sagregister, der gør den til et let anvendeligt arbejdsredskab.

Slavica Hierosolymitana. Slavic Studies of the Hebrew University III. Ed. L. FLEISHMAN, O. ROSEN, D. SEGAL. (Magnus Press, Jerusalem, 1978). 12. dollars.

Tidsskriftet, som udsendes af the Hebrew University of Jerusalem, har D. Segal som hovedredaktør. Bidragyderne er i første række israelske slavister; men også en række navne inden for europæisk og amerikansk forskning er repræsenteret. Emnekredsen i bind III omfatter 1) fire bidrag af teoretisk art, herunder en afhandling om den russiske emigrantlitteratur i første tredjedel af det 20. årh.; 2) tolv artikler om enkelte forfatterskaber i russisk litteratur, herunder Gogol, Čechov, Pasternak, Bulgakov og den russisk-jødiske digter O. Mandel'štam; 3) to bidrag med musikhistorisk emne (Stravinskij, korrespondance mellem Šostakovič og Nikolaj Mal'ko); 4) »bouts-rimés« forfattet af den russisk-israelske digter og politiker Zabotinskij.

Det ret nye tidsskrift for slavistik præsenterer sig foreløbig som et organ for forskningen i hovedsagelig russisk åndsliv. Bind III (og bind I) sætter fokus på den litterære tematik, mens bind II var helliget lingvistiske problemer. Med to engelske undtagelser er samtlige bind III's bidrag på russisk.

G.S.

OLDTIDEN

IRMGARD SELLNOW (red.): *Weltgeschichte bis zur Herausbildung des Feudalismus.* Ein Abriss. (Akademie-Verlag, Berlin, 1978). 734 s. + 144 pl., 35 DM.

Som bind 5 af serien »Veröffentlichungen des Zentralinstituts für Alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der DDR« har et østtysk forfatterkollektiv under ledelse af Karl-Heinz Otto, Horst Klengel, Heinz Kreissig og Günther Rigobert udarbejdet den foreliggende digre og bemærkelsesværdigt rigt illustrerede oversigt over verdenshistorien til og med tidlig middelalder. Det er et gennemført globalhistorisk værk, som efter bedste marxistiske mønster er opdelt i følgende afsnit: Die Periode der Urgesellschaft, Die Epoche der altorientalischen Klassengesellschaft, Die Epoche der auf Sklaverei beruhenden Gesellschaftsformation og Die Herausbildung des Feudalismus. Fremstillingen er som ventet baseret på de marxistiske doktriner med hyppig nævnelse af mesteren selv og andre koryfæer og udpræget materialistisk anlagt; men derfor bør anderledes troende ikke gå uden om bogen, idet den med sin af kyndige fagmænd fremlagte stoffylde virker meget stimulerende som modvægt mod de traditionelle historieoversigter, der jo som regel lægger mest vægt på det politiske aspekt. Nogen morskabslæsning er der dog ikke tale om; med sin stærke vægt på produktionsforhold, udbyttere og udbyttede

virker teksten alt for abstrakt, og selv om det materielle grundlag unægtelig er vigtigt, kan man alligevel ikke lade være med at undre sig over, at f.eks. ideologier, som i høj grad har sat deres præg på de forskellige samfund, næsten forbigås i tavshed. Eksempelvis ofres der kun 8 linier på Konfutse, som del af en sides fremstiling af Zhou-periodens banebrydende samfundsfilosofi, og på tilsvarende måde får f.eks. jainisme og buddhisme kun tildelt en halv side tilsammen.

MOGENS TROLLE LARSEN (ed.): *Power and Propaganda.* A Symposium on Ancient Empires. (Mesopotamia 7; Akademisk Forlag, 1979). 404 s. + 32 pl., 248,65 kr. + moms.

I anledning af, at Assyriologisk Institut ved Københavns Universitet i 1976 kunne fejre sit 50-års jubilæum, blev der i september 1977 afholdt et internationalt symposium i København om oldtidsimperier og -imperialisme, og rapporterne herfra er nu udgivet i den foreliggende publikation. Denne indeholder flere bidrag om oldtidens rigsdannelser og imperialisme i almindelighed; men i betragtning af det aktuelle jubilæum ligger tyngdepunktet i udpræget grad på Nærorienten og ikke mindst Mesopotamien fra det 3. til det 1. årtusinde f.v.t., med specielt mange bidrag om det nyassyriske rige. Da Moses Finleys rapport »Empire and the Economy in the Graeco-Roman World« i mellemtiden er blevet offentliggjort andetsteds, er den ikke medtaget. Til gengæld har man i bogens afsnit Ideology and Art inddraget en afhandling af Niels Hannestad om den romerske kejsertidsideologi, som den kommer til orde inden for kunsten – uanset at den ikke indgik i symposiet.

I alt indeholder »Power and Propaganda« 20 rapporter om forskellige spændende aspekter af oldtidens imperialisme. Det er en publikation, der vil kunne give forskerne, ikke mindst dem, der beskæftiger sig med Nærorientens oldtidshistorie, mange frugtbare impulser til videre fremstød.

ORIENTEN

M. A. LITTAUER and J. H. CROUWEL *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East.* (Handbuch der Orientalistik 7. Abt. Kunst und Archäologie. I. Der alte vordere Orient. II. Die Denkmäler. B – Vorderasien. 1; Brill, 1979). 185 s. + 39 tegningeplancher, 128 gld.

I denne bog har de to forfattere samlet alle de kendte arkæologiske vidnesbyrd om anvendelse af vogne og ridedyr til såvel civil som ikke mindst militær brug, der foreligger fra det forasiatiske område (Mesopotamien, Iran, Levanten og Lilleasien) fra deres første dokumenterede forekomst i slutningen af det 4. årtusinde f.v. t. frem til Alexander den Store, og ved fremlæggelsen heraf i en bred historisk ramme går de ind på alle tekniske detaljer ved køretøjerne såvel som ved styringen af hestene, hvilket illustreres på en udmærket måde på det afsluttende plancheafsnits i alt 85 instruktive tegninger. Det er alt i alt en glimrende håndbog i emnet, med tilhørende udførlig bibliografi på 19 tættrykte sider. Så meget mere må man undre sig over, at forfatterne har undladt at række brugeren en hjælpende hånd i form af et afsluttende sagregister.

J. V. KINNIER WILSON (with the assistance of HERMAN VANSTIPHOUT): *The Rebel Lands.* An investigation into the origins of early Mesopotamian mythology. (University of Cambridge Oriental Publications 29; Cambridge University Press, 1979). 148 s. + 12 pl., 12.50 £.

Som et bidrag til den almene problematik vedrørende historiske kerner i gamle myter koncentrerer forfatteren, den engelske assyriolog J. V. Kinnier Wilson, sig om et mytekompleks, som efter hans mening har sin rod i et voldsomt jordskælv med tilhørende olieudstrømninger og gaseksplosioner o. 9500 f.v.t. i et område af oliefeltet i Zagros-bjergene, som af de gamle mesopotamier blev kaldt »de oprørske lande«. I dette navn, hævder Wilson, går oprøret i virkeligheden på land-

området selv, og i en lærd undersøgelse søger han at påvise, hvorledes det voldsomme oliegas-naturoprør har givet stødet til et net af myter om fremvæksten af onde gudeskikkelser og om guder i oprør mod hovedguden Enlil. Dermed skulle der være givet et indblik i den mekanisme, hvorefter de gamle mesopotamiske myter udviklede sig, hvilket selvsagt vil kunne virke befrugtende på den fremtidige mytologiske forskning i almindelighed.

PAUL JOHNSON: *Civilizations of the Holy Land.* (Weidenfeld & Nicolson, 1979). 224 s., hvoraf 16 farveplancher, 6.95 £.

Denne bog, der følger Palæstinas kulturhistorie fra neolitisk tid over den bibelske periodes forskellige afsnit frem til byzantinsk og islamisk tid og slutter med korstogstiden, svarer i sit anlæg til samme forfatters skildring af det gamle Ægypten, som tidligere har været anmeldt her i tidsskriftet (NFH XXIX s. 40 f.). Der er ikke tale om en fremstilling bygget på primære studier, men en kyndig og spirituel oversigt ved en dygtig historieskriver, som har sat sig grundigt ind i sit emne gennem en omfattende læsning af oversigtsværker og specialfremstillinger. Et godt populært værk, som vil appellere til en bred læserkreds ved sin friske fremstilling såvel som ved et glimrende billedmateriale, som foruden 16 farveplancher (helt i topklasse) omfatter hundrede tekstillustrationer, fortrinsvis fotos af arkæologisk materiale.

WOLFGANG HELCK: *Die Beziehungen Ägyptens und Vorderasiens zur Ägäis bis ins 7. Jahrhundert v. Chr.* (Erträge der Forschung 120; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 355 s., 71 DM.

I 1962 udsendte den meget produktive Hamborg-professor i ægyptologi og nærorientalsk kulturhistorie Wolfgang Helck sit bekendte standardværk om forbindelserne mellem Ægypten og Forasien i det 3. og 2. årtusinde f.v.t. (2. udg. 1971). Dette er nu blevet efterfulgt af det foreliggende værk om forbindelserne mellem Ægypten og Forasien på den ene og ægæerområdet på den anden side. Heri fastslår forf. på grundlag af et minutiøst studium af det arkæologiske og i anden række også det mere sparsomme skriftlige kildemateriale, at der med ægæervandringen som det store skel er tale om to væsensforskellige perioder: forud for havfolkenes omstyrtelse af achaiernes livlige handelsaktivitet stod de behandlede områder i forbindelse med hinanden som jævnbyrdige handelsparter, og ikke mindst over for Ægypten var achaierne i langt højere grad de givende end de modtagende i kulturel henseende. Derimod var grækerne i de mørke århundreder efter ægæervandringen ivrige modtagere af Nærorientens produkter, hidbragt af de fønikiske søfarere, og dette førte til receptionen af talrige orientalske kulturelementer, såvel i billedkunst som i mytologi og på skrivekunstens område. Disse kulturelementer blev dog ikke slugt råt, men omformet til noget nyt og selvstændigt, og det skyldtes, at grækerne modsat orientalerne satte mennesket i centrum.

Helcks hovedkonklusioner virker vel ikke overraskende; men hans bog har stor værdi gennem sin yderst grundige fremlæggelse og analyse af det relevante kildemateriale med tihørende dokumentation i et meget omfattende noteapparat.

ANTIKKEN

Der kleine Pauly. Lexikon der Antike in fünf Bänden. 1-5. (Deutscher Taschenbuch Verlag, 1979). 1570 + 1596 + 1595 + 1600 + 1670 sp., 128 DM.

Der kleine Pauly, der begyndte at udkomme i 1964 og blev afsluttet i 1975, er, som det vil være fremgået af anmeldelserne af de enkelte bind her i tidsskriftet, simpelt hen et uundværligt arbejdsredskab for enhver, der beskæftiger sig med den klassiske oldtid; men den kræver unægtelig en ganske betydelig investering. Herpå er der nu rådet bod gennem dtv-forlagets udsendelse af en fotografisk paperbackudgave på ganske tyndt papir. Denne

nyudgave er naturligvis ikke så lækker eller slidstærk som den solidt indbundne originaludgave; men indholdsmæssig gør den præcis samme nytte.

HANS KLOFT (Herausg.): *Ideologie und Herrschaft in der Antike.* (Wege der Forschung 528; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979) 515 s.

Ved at samle bidrag fra forskellige tidsskrifter m.v. opfylder serien »Wege der Forschung« et stort behov. Via dens antologier kan man skaffe sig en introduktion til og et vist overblik over forskningsdebatten om et enkelt emne, hvad der ellers kan være vanskeligt for den, der ikke lige netop arbejder med det. Man må så leve med, at f.eks. engelske og franske bidrag er oversat til tysk, og at bibliografierne domineres af titler på tysk.

Værdien af de enkelte bind afhænger naturligvis af udvalget. I det foreliggende bind har Hans Kloft bevidst udvalgt vigtige bidrag, som må formodes ikke at være en nutidig læser umiddelbart tilgængelige. Dette kriterium er ikke så skævt, som det måske synes at være, og skævheden opvejes til fulde af udgiverens bredere anlagte og interessante introduktion. Tibage bliver kun én anke: det burde være angivet i titlen, at der ikke er medtaget bidrag om det klassiske Hellas.

E.C.

NORBERT BROCKMEYER: *Antike Sklaverei.* (Erträge der Forschung 116; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 392 s., 59 DM (36.50 for medlemmer).

I serien »Erträge der Forschung« foreligger nu en oversigt over forskningsdebatten om slaveriet i antikken skrevet af Norbert Brockmeyer. Bogen består af to dele. Først en generel behandling af definitionsproblemer og en historiografisk oversigt over spørgsmålet fra renæssancen til 1977; anden del er kronologisk-tematisk lagt an og giver en mere detaljeret gennemgang af en række enkeltproblemer. Da forf. kan russisk, omfatter begge dele af bogen gode introduktioner til og resumeer af sovjetiske bidrag til forskningen. Et nyttigt navneregister og detaljerede litteraturhenvisninger øger bogens værdi for brugeren, som dog ofte vil savne en samlet litteraturliste.

Det er symptomatisk for det vesttyske forskningsmiljø, at forf. så ensidigt anskuer slaveriet i antikken som en diskussion mellem østeuropæisk marxistisk forskning på den ene side og på den anden side den kreds omkring Mainz-Akademiet, han selv tilhører. Brockmeyer mener åbenbart, at denne debat kan og skal afgøres alene på det detail-empiriske plan, og har dermed på forhånd afgjort kampen til fordel for sig selv. Det er også berettiget i en mængde tilfælde; men ligeså vigtigt er bestræbelserne på at anskue slaveriet ud fra en samfundsmæsig helhedsbetragtning, og de får ikke den behandling i bogen, de fortjener. For nu at tage et grelt eksempel: i spørgsmålet om antallet af slaver i Athen foretager forfatteren (pp. 114 f.) en længere opremsning af de vidt forskellige bud, der er givet herpå i tidens løb. Derved overskygger han Moses Finleys centrale konstatering af, at der ikke er empirisk grundlag for at afgøre dette spørgsmål, og at det i øvrigt ikke er antallet af slaver, der er afgørende, men hvem der anvendte slaverne til hvad. Herefter kan der begynde en interessant diskussion med megen uenighed, hvorimod Brockmeyers fremstilling af dette punkt giver mere vildledning end vejledning.

Disse kritiske bemærkninger skal dog ikke overskygge den kendsgerning, at vi med »Antike Sklaverei« har fået et værdifuldt arbejdsredskab, uundværlig for enhver, der beskæftiger sig med emnet eller dele deraf.

E.C.

W. DEN BOER: *Private Morality in Greece and Rome.* Some Historical Aspects. (Mnemosyne Suppl. Vol. 57; E. J. Brill, 1979). 305 s., 80 gld.

Emnet for denne bog er moral, ikke kun snævert forstået som »seksualmoral«, men bredt som den adfærdskodeks, der styrer det enkel-

te menneskes dagligdag af frygt for, hvad naboen siger. Det betyder, at forf. kommer vidt omkring: forholdet til andre mennesker generelt og til enkelte grupper, børn, rigdom, fattigdom, borgerret, politik, slaver og kvinder.

Det bevirker imidlertid også, at fremstillingen får et meget uensartet og usammenhængende præg. Man savner også en begrundelse for, hvorfor visse emner er taget med, mens andre er udeladt. Således mangler en så væsentlig faktor som synet på erhverv og især på det af eje jord som det eneste anstændige for det gode menneske.

Ud fra sin store belæsthed i kilder og forskningsdebat får den Boer kastet et utraditionelt lys på mange velkendte emner, og det er bogens største fortjeneste. Hertil må føjes, at han hverken søger at fordømme eller forherlige antikkens moral, men søger at forstå dens komplekse natur, herunder de vidt forskellige opfattelser af samme forhold.

I vores søgen efter den materielle historie må vi ikke glemme de moralske bånd (eller fordomme), som på tilsyneladende usynlig, men ofte tvingende vis styrer en gruppe mennesker i fortidige såvel som i nutidige samfund. Det kan denne bog om ikke andet minde os om.

E.C.

HENRI EFFENTERRE (ed.): *Points de vue sur la fiscalité antique.* (Publications de la Sorbonne, »Etudes« 14; Centre G. Glotz, 1979). 140 s.

I oktober 1976 afholdt det oldtidshistoriske institut ved Sorbonne, Centre G. Glotz, et internationalt symposium om det antikke krigsvæsen og den skattemæssige dækning af udgifterne derved, og allerede året efter blev de i alt 21 rapporter, der indgik heri, sammen med de tilhørende diskussionsindlæg offentliggjort i publikationen »Armées et fiscalité dans le monde antique«.

Forud for symposiet havde Centre G. Glotz fra efteråret 1973 til foråret 1976 kørt en foredragsserie, »Problèmes de la fiscalité dans le monde antique et le haut moyen âge« – som faktisk gav stødet til symposiet – og fra denne serie er der nu som supplement til symposiepublikationen udgivet 10 foredrag om det antikke fiskalvæsen uden speciel tilknytning til krigsvæsenet – foredrag, som vedrører assyrerriget, Hellas, den romerske republik, det romerske Ægypten og det romerske dominat. Følgelig foreligger der nu takket være det franske initiativ et omfattende arbejdsmateriale for den, der vil studere oldtidens fiskalvæsen.

FRANZ HAMPL: *Geschichte als kritische Wissenschaft.* III. Herausgegeben von Ingomar Weiler, (Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 384 s., 119 DM.

Dette afsluttende bind af den idérige tyske oldtidshistorikers afhandling-samling bærer som undertitel »Probleme der römischen Geschichte und antiken Historiographie sowie ein grundsätzlicher Rückblick«. Foruden en række genoptryk af væsentlige recensioner er der for det første tale om genoptryk af afhandlingerne Stoische Staatsethik und frühes Rom (1957), Römische Politik in republikanischer Zeit und das Problem des Sittenverfalls (1959) og Herodot. Ein kritischer Forschungsbericht nach methodischen Gesichtspunkten (1975). Dernæst har forf. udvidet sin afhandling Beiträge zur Beurteilung des Historikers Tacitus fra 1955; endvidere aftrykkes et foredrag fra 1975 med 4 tilhørende ekskurser om det vigtige emne Das problem des Aufstiegs Roms zur Weltmacht. Neuer Bilanz unter methodisch-kritischen Aspekten (i alt 70 sider), og hertil kommer to originalbidrag: Universalhistorische Vergleiche und Perspektiven zum Themenkreis 'Politik-Staatsethik Sittenverfall im Republikanischen Rom' (s. 38) og 'Denkwürdigkeiten' und 'Tatenberichte' aus der Alten Welt als historische Dokumente. Ein Beitrag zur Glaubwürdigkeit von Selbstdarstellungen geschichtlicher Persönlichkeiten (53 s.). Afslutningsvis et Rückblick med Ausblick, hvor forf. ved afslutningen af de mange publicerede arbejder gør sit meto-

diske regnebrædt op. Kort sagt et overflødighedshorn med specielt bud til fagfæller med historiografiske og metodiske interesser.

HELLAS

FRIEDRICH MATZ (†) und HANS-GÜNTER BUCHHOLZ: *Archaeologia Homerica.* III Kap. X. ALFRED HEUBECK: *Schrift.* (Vandenhoeck & Ruprecht, 1979). 205 s., 70 DM.

Blandt de talrige hæfter, der efterhånden er udsendt som bestanddele af den fremragende dybtgående syntese om de arkæologiske funds belysning af de homeriske digte, turde det foreliggende, der er udarbejdet af professor Heubeck fra Nürnberg, være af særlig interesse, idet det dels behandler det helt centrale kulturelement, skriften er, dels i tilknytning hertil kommer ind på det fundamentale problem om digtenes overlevering.

Indledningsvis gennemgår forf. med stor grundighed de forskellige præ-alfabetiske skriftsystemer (Linear A og B etc.) fra det ægæiske område, der er bevidnet gennem det foreliggende arkæologiske materiale, og gør i sammenhæng hermed nøje rede for tydningen deraf. Derefter følger et tilsvarende afsnit om det græske alfabets oprindelse og udvikling i ældre tid, som bevidnet ad arkæologisk vej, og efter at forf. i fortsættelse heraf har registreret omtalen af skrift i de homeriske digte og derpå vurderet omfanget af skriftens anvendelse i den homeriske tidsalder, dvs. slutningen af det 8. årh. f.v.t., munder fremstillingen ud i en spændende diskussion af det brændende problem, om der allerede på dette tidlige tidspunkt kan have været tale om en skriftlig nedfældelse af den episke tekst, hvilket forf. som overbevist unitar går ind for. Her er vi kort sagt i brændpunktet af »det homeriske problem«, og derfor kan det ikke betvivles, at Heubecks hefte vil påkalde særlig interesse i filologkredse.

DAVID M. SCHAPS: *Economic Rights of Women in Ancient Greece.* (Edinburgh University Press, 1979). 165 s., 7.50 £.

Dette er en bog, som i betragtning af den stærkt stigende interesse for kvindeforskning ikke let risikerer at blive upåagtet. Forfatteren, dr. Schaps fra Bar-Ilan-universitetet i Israel, er retshistoriker og samtidig en kyndig klassisk filolog. Derfor kan han gennem en førstehåndsundersøgelse af det bevarede kildemateriale fra de forskellige græske bystater – og det er bortset fra de attiske retstaler hovedsagelig af epigrafisk art – med stor stringens og lærdom fastlægge de lovbestemmelser, som var gældende rundt om i de græske stater – blandt hvilke Athen selvsagt står i centrum – m.h.t. kvindernes ret til at besidde ejendom, arve, disponere over medgift og deltage i handelstransaktioner. Dette er den første almene, systematiske behandling af emnet, og da bogen gennem præciseringen af de juridiske bestemmelser i høj grad kaster lys over kvindens stilling i det græske samfund i almindelighed, vil den givetvis påkalde interesse langt ud over retshistorikernes snævre kreds.

ROBERT J. BUCK: *A History of Boeotia.* (University of Alberta Press, 1979). 204 s., 12.50 £.

I oversigtsværker om Grækenlands historie lægges hovedvægten altid på Sparta og især Athen, og når Theben for alvor kommer ind i billedet, er vi allerede et stykke nede i det 4. årh. f.v.t. Derfor er det glædeligt, at den canadiske classics-professor R. J. Buck (fra Alberta-universitetet) nu for første gang har leveret en syntese af Boiotiens historie frem til den peloponnesiske krigs udbrud i 431 – længere går hans bog nemlig ikke til trods for den almene titel.

Indledningsvis (s. 1-31) leveres en nyttig topografisk gennemgang af det boiotiske landområde, og derpå følges i resten af bogen Boiotiens skæbne ned igennem tiden på grundlag af et indtrængende studium af såvel det arkæologiske som det just ikke righoldige litterære kildemateriale. Efter en bemærkelsesværdig grundig behandling af landets skæbne i bronzealderen, som viser forf.s ar-

kæologiske ekspertise, gøres der udmærket rede for problemet om boioternes indvandring fra Thessalien efter den trojanske krig, og derefter bevæger Buck sig ned i den archaiske periode, ved hvis afslutning det kommer til dannelsen af det boiotiske forbund, som derpå følges frem til 431 som organisation og hellensk magtfaktor.

Med sin bog har Buck leveret et nyttigt oversigtsværk, og dette er særdeles velegnet til videregående studier af det hidtil alt for lidt påagtede emne; for ikke alene er hvert kapitel forsynet med et udførligt dokumentarisk noteapparat; men dette efterfølges yderligere af en omfattende bibliografi, hvori man praktisk taget vil kunne finde al relevant speciallitteratur. Endelig bidrager et rigt detaljeret sagregister sit til at gøre A History of Boeotia til en særdeles læservenlig håndbog.

DANIEL GILLIS: *Collaboration with the Persians.* (Historia Einzelschriften 34; Franz Steiner, 1979). 87 s., 20 DM.

I denne lille bog tager den unge amerikanske oldtidshistoriker Daniel Gillis for første gang problemet om de græske kollaborationister i perserkrigenes tidsalder op til samlet behandling, med Herodots historieværk som kildegrundlag. I første del af undersøgelsen analyserer forf., hvorledes Herodot som streng dommer skildrer og vurderer ionernes holdning til perserne, dels i det 6. århundredes sidste årtier, dels under den ioniske opstand og dels under de efterfølgende persiske invasioner i Hellas. I anden del vendes blikket mod det græske område, og her følges Herodots skildring af de forskellige græske mediserende politikeres holdning under krigen i 490 – med et specialkapitel om alkmeonidernes bekendte forræderi, hvor Historiens Fader for alvor kommer i klemme mellem sit idealistiske antipersiske syn og sin sympati for Perikles' familie – såvel som under den nye invasion 480-479. I sin bedømmelse af det historiske forløb anlægger forf. et prisværdigt realistisk syn, idet han med rette fremfører, at den moderne historiker må sætte sig ind i såvel ionernes som hjemlandsgrækernes betrængte situation, som gjorde, at Themistokles idealistiske holdning måtte være en undtagelse, og at flertallet af de pragmatisk indstillede grækere i stedet måtte betragte det som et hovedformål at gå ud af de udenrigspolitiske kriser med livet i behold.

JAKOB SEIBERT: *Die politischen Flüchtlinge und Verbannten in der griechischen Geschichte.* I-II. (Impulse der Forschung 30; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 653 s., 187 DM.

Dette omfattende værk af oldtidshistorikeren professor Seibert fra München, hvis førstedel er et tekstbind, medens bind II optages af noter (227 sider) og register (26 sider), er den første samlede videnskabelige behandling af et vigtigt, men hidtil lidet påagtet emne inden for den gamle græske historie, nemlig den skæbne, de mange politiske flygtninge (phygades) fristede, og den rolle, de spillede i de nye omgivelser.

Teksten er disponeret efter et velvalgt skema. I et første og mest omfattende hovedafsnit (s. 7-272) gives en systematisk fremstilling af phygades' historie fra kolonitiden frem til romervældets dage, dels i det græske kerneland: fastlandet og Lilleasien, dels i det siciliansk-italiske koloniområde. Dernæst følger en analyse af omtalen af phygades i de forskellige litterære genrer (de homeriske eper, lyrikken, tragedien, historikerne, talerne og filosofferne), og endelig rundes der af med et afsnit helliget specifikke almene problemer inden for phygades' historie: om deres økonomiske og sociale stilling i værtslandet, om deres indflydelse på dettes politik, deres kontakter med hjemlandet, deres forsøg på at vende hjem etc. Helhedsindtryk: en dygtig og grundig behandling af et spændende emne, et videnskabeligt værk, som med rette er indrangeret i serien »Impulse der Forschung«.

TERRENCE A. BORING: *Literacy in Ancient Sparta.* (Mnemosyne 54; E. J. Brill, 1979). 114 s., 36 gld.

Hos Plutarch findes den almene konstatering, at spartanerne ikke havde skrevne love, litteratur eller fremmede lærere, og at deres læsefærdighed kun var beregnet på et praktisk behov. På baggrund heraf søger forf. gennem en undersøgelse af hentydninger til spartansk skriftligt materiale samt de bevarede spartanske indskrifter at nå til klarhed over, hvor vidt skrive- og læsefærdigheden var udbredt i Sparta, og hvor dybtgående den var. Svaret bliver, at der var en kraftig social differentiering: medens politiker-overklassen mestrede ret detaljerede breve og traktater med fremmede stater, er den menige spartaner gennem sin børneuddannelse som regel ikke kommet meget videre end til at kunne skrive en dedikationsindskrift med sit eget og guddommens navn. Endvidere er der for overklassens vedkommende tale om en kronologisk udvikling: i romertiden, hvor Sparta var meget mere i kontakt med omverdenen, har embedsmændene i langt højere grad end tidligere udfærdiget administrative og diplomatiske skrivelser.

JACK M. BALCER: *The Athenian Regulations for Chalkis.* Studies in Athenian Imperial Law. (Historia Einzelschriften 33; Franz Steiner, 1978). 145 s. + 3 pl., 36 DM.

I 446 f.v.t. rejste et vigtigt medlem af det deliske forbund, bystaten Chalkis på Euboia, oprør mod førerstaten Athen. Det blev hurtigt slået ned, og kort efter (i vinteren 446/5) vedtog den athenske folkeforsamling et dekret, der i detaljer fastsatte Chalkis' stilling som Athens undersåt. Dette dekret er bevaret i den usædvanligt godt bevarede indskrift IG I^2 39, og med udgangspunkt i en indtrængende analyse heraf fremsætter forf. af det foreliggende lærde og fantasirige værk, dr. J. M. Balcer fra Ohio State University, med støtte i forskellige slagkraftige litterære kildevidnesbyrd den ganske overbevisende hypotese, at der ud over det bekendte athenske møntdekret (som han i tilslutning til Meritt-Wade Gery-skolen daterer til 449) umiddelbart efter Kallias-freden er blevet vedtaget et andet alment dekret – af ham benævnt the Athenian Judical Decree – af den athenske folkeforsamling, ifølge hvilket alle retssager i medlemsstaterne af det deliske forbund, som indebar landsforvisning, død eller atimi (æresløshed) som straf, skulle behandles af athenske domstole. Dermed havde athenerne, som Balcer med rette fremfører, ud over at beherske deres allierede militært og økonomisk også fået et institutionelt hold på dem.

RAINER NICKEL: *Xenophon.* (Erträge der Forschung 111; Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1979). 165 s., 20 DM.

For de fleste står vel den græske historieskriver Xenofon blot som den, der fortsatte Thukydids historie frem til ca. 360 f. Kr. og endda ikke gjorde det nær så godt. En nøjere beskæftigelse med Xenofon og hans værk vil naturligvis hurtigt give flere nuancer i vurderingen og rejse adskillige problemer, og de er nu behandlet i ovenstående lille bog i Wissenschaftliche Buchgesellschafts fortrinlige serie »Erträge der Forschung« – den serie der også rummer tilsvarende bøger om Alexander d. Store (1972), det homeriske spørgsmål (1974), Perikles-tidens kronologi (1975), antikkens dannelsesbegreb (1975), Linear B-teksterne (1976), Caesar (1976), antik og middelalderlig økonomisk tænkning (1977), Themistokles (1978) og det antikke slaveri (1979).

Der foreligger allerede to helt nye værker om Xenofon, nemlig tyskeren H. R. Breitenbachs omfattende artikel i Pauly-Wissowa's Realenzyklopädie (2. række IX A 2, 1967) og amerikaneren W. E. Higgins' Xenofon-bog fra 1977. Nickel går derfor ikke ind på ældre, nu afsluttede og forældede forskningsdebatter, ej heller på detailspørgsmål, men prøver at få fat på personen Xenofon, hans anskuelser og arbejdsmåde, ikke mindst for at hjælpe ikke-specialister til et overblik over fakta og forskning og for at antyde fremtidige forskningsemner. Størstedelen af bogen er en gennemgang af Xenofons skrifter enkeltvis, deres kildegrundlag og tilblivelse; bl.a. får skrif-

terne om Sokrates en del plads – altsammen nok ret kortfattet, men dog særdeles nyttigt som vejviser og udgangspunkt.

A. D.-M.

SIEGFRIED LAUFFER: *Alexander der Grosse.* (Deutscher Taschenbuchverlag, München, 1978). 293 s. 12,80 DM.

Det er en af veteranerne indenfor oldtidsforskningen, ikke mindst den græske, professor Lauffer i München, der har skrevet ovenstående grundbog om Alexander den Store. Den indledes med en halv snes siders nyttig, skønt nødvendigvis kortfattet og komprimeret overblik over situationen ved Middelhavet indtil Alexanders tiltrædelse og gennemgår derefter hans liv og virke som regent i Makedonien og naturligvis især som leder af toget østover og som hersker over det hidtidige Perserrige. Men der er ikke tale om en blot og bar beskrivelse eller opremsning; der er også blevet plads til korte problemdiskussioner ind imellem plus 30 sider til sidst om Alexanders personlighed og betydning. Bogen ligner altså i mangt og meget Hamiltons fra 1973 (NFH XXV s. 3), men er beskednere i udstyr og derfor noget billigere. Det fortjener også at nævnes, at både noteapparatet og den emneopdelte bibliografi er usædvanlig righoldige af en grundbog at være og derfor et ypperligt udgangspunkt for videre studier.

A. D-M.

ÉDOUARD WILL: *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.).* I. (Annales de l'Est. Publiées par l'Université de Nancy II. Mémoire No. 30, 1979). 408 s.

Wills tobinds oversigtsværk over den hellenistiske periodes politiske historie udkom i 1966-67 og blev da omtalt her i tidsskriftet (NFH XIX s. 70). Som et vidnesbyrd om den mission, dette værk har haft gennem sin kontante, konkrete orientering med tilhørende udførlige bibliografi, har det nu været påkrævet at udsende en andenudgave af bind I om tiden fra Alexander den Stores død til Antiochos III's og Filip V's tronbestigelse. Denne udgave svarer i hele sit anlæg til førsteudgaven; men fremstillingen er med stor flid bragt à jour med forskningen frem til 1977 og de bibliografiske tilsnit tilsvarende udvidet. Alt i alt er bogen vokset med 40 sider og fremtræder dermed på ny som et tidssvarende oversigtsværk.

RALF URBAN: *Wachstum und Krise des achäischen Bundes.* Quellen-studien zur Entwicklung des Bundes von 280 bis 222 v. Chr. (Historia Einzelschriften 35; Franz Steiner, 1979). 236 s., 66 DM.

Denne undersøgelse af dr. Urban fra Triers universitet, som i 1977 blev antaget som habilitationsskrift i München, er en indtrængende kildeanalyse, som i første række har brod mod Polyb. Ved minutiøst at analysere dennes skildring af det achaiske forbunds historie fra dannelsen i 280 frem til afslutningen på Kleomenes-krigen i 222 f.v.t. påviser forf., idet han fortrinsvis anvender Plutarch som kontrolmateriale, på en overbevisende måde, at Polybs beretning – som det ikke vil være unaturligt at antage ud fra hans personlige forhold til forbundet – er yderst tendentiøs og dermed giver et særdeles skævt billede af begivenhederne. Således har forbundets udvidelse på Peloponnes ikke, som hævdet af Polyb, været en fredelig proces, og lige så lidt kan der fæstes lid til samme historiker, når han vil bagatellisere den krise, forbundet gennemlevede under Kleomenes-krigen. I denne krigsperiode har der rådet en meget udbredt utilfredshed blandt forbundets medlemmer, og den havde ikke hovedsagelig sociale årsager, men var i første række rettet mod forbundsledelsen.

Med sin skarpe kildekritik er Urbans lærde undersøgelse et vigtigt bidrag til belysning af Polybs historieteknik, og samtidig er den med sin grundige behandling af begivenhederne på Peloponnes i perioden 280-222 et værk med bud til alle, der beskæftiger sig med den hellenistiske periodes Grækenland i almindelighed og det achaiske forbund i særdeleshed.

ROM

NORBERT ROULAND: *Pouvoir politique et dépendance personelle dans l'Antiquité romaine.* Genèse et rôle des rapports de clientèle. (Collections Latomus vol. 166; Bruxelles, 1979). 658 s., 2.500 bfr.

Med denne bog vil Norbert Rouland undersøge det romerske klientvæsen i alle dets aspekter som en integreret del af de sociale strukturer fra de ældste tider og i kejsertiden. Paradoksalt nok indsnævrer han imidlertid clientela-teoriens muligheder. Det ses allerede i hovedtitlen »politisk magt«, hvoraf også følger, at forf. viser for lidt forståelse for de faktiske økonomiske realiteter, der kan have spillet en rolle. Jeg er fundamentalt uenig med forf., når denne vil hævde, at klientvæsenet næsten udelukkende spillede en rolle i byen (ikke på landet), og at dets blomstringsperiode var stænderkampens tid (ikke den sene republik). Der er ingen tvivl om, at megen tidligere forskning har overdrevet i opfattelsen af de senrepublikanske personlige »klient«-hære eller Augustus' skabelse af ét stort klientel; men heller ingen tvivl om, at Rouland på disse områder undervurderer patron-klient-teoriernes bæredygtighed.

Det er således ikke blevet bogen om det romerske klientvæsen, men dog en lærd og interessant bog med mange skarpsindige iagttagelser, som ikke er blevet fremdraget her. Skade, at den er svulmet op til en mursten, som kun de færreste vil orke at arbejde sig igennem. Ca. en tredjedel af det nuværende omfang ville have været nok. E.C.

RONALD SYME: *Roman Papers.* I-II. Edited by E. BADIAN. (Oxford, Clarendon Press, 1979). 862 s., 35 £.

Når Sir Ronald Syme i dag står sikkert placeret som en forgrundsfigur inden for studiet af romersk historie, skyldes det først og fremmest hans dybtindtrængende og spændende bøger The Roman Revolution, Tacitus, Sallust og Ammianus and the Historia Augusta. Men derudover har han, siden han i 1928 greb pennen som historisk forfatter, også offentliggjort en imponerende række lærde afhandlinger, fortrinsvis af prosopografisk tilsnit. Af disse er en del tidligere blevet genudgivet i tre samlinger: Ten Studies in Tacitus (1970), Danubian Papers (1971) og Emperors and Biography (1971), og hertil slutter sig den foreliggende samling, der er den mest omfattende af alle, idet den indeholder ikke mindre end 59 arbejder fra tiden indtil 1970, af hvilke enkelte ikke er egentlige afhandlinger, men vigtige recensioner.

Samlingen, der oprindelig var tænkt som festskrift til Sir Ronalds 70-årsdag i 1973, er opstillet efter et kronologisk princip. Som hovedregel gengives afhandlingerne fuldstændig uændret; men til glæde for læseren har udgiveren, professor Badian fra Harvard, der i nogle år var Symes efterfølger i Oxford, i noteapparatet indføjet krydshenvisninger til andre af forf.s arbejder om samme emne samt gjort opmærksom på ny forskning derom i tiden indtil 1974.

Afslutningsvis en bibliografi af Sir Ronald frem til 1970, og i denne er det på prisværdig vis anført, i hvilke samleværker de enkelte scripta minora er genudgivet.

PATRICK MARCHETTI: *Histoire économique et monétaire de la deuxième guerre punique.* (Académie royale de Belgique. Mémoires de la classe des beaux-arts XIV 4, Bruxelles, 1978). 547 s. + XXV pl., 1200 b.fr.

Det er en imponerende arbejdsindsats, der ligger bag dette omfattende værk af den unge belgiske oldtidshistoriker Patrick Marchetti. Han har under inddragelse af den omfattende foreliggende speciallitteratur med stor flid studeret såvel den litterære som den numismatiske overlevering, der kan belyse romerstatens ressourcer under 2. puniske krig, og på grundlag heraf deler han sin fremstilling i tre dele, som henholdsvis handler om de hær- og flådestyrker, romerne stillede på benene år for år, om statsbudgettets forskellige indtægts- og udgiftsposter og endelig om den monetære politiks forskellige manipulationer.

Om fremstillingen som helhed gælder, at

den virker så skråsikker, at den atter og atter ægger til skepsis, og hvad angår de numismatiske resultater, som ligger til grund for de vidtgående monetære og finanspolitiske konklusioner, der drages, er der al mulig grund til at råbe vagt i gevær, idet de bygger på forskellige fuldstændig urimelige antagelser, især at denaren allerede skulle være retariferet fra 12 til 16 as i 211 og ikke, som det utvetydigt er fremgået af den nyeste forskning, o. 150 f.v.t., og at fundne støbte bronzemønter gennemsnitlig skulle have vejet 20% mindre end i samtiden.

Bogen må kort sagt benyttes med stor varsomhed, men indeholder desuagtet som resultat af forf.s flid meget nyttigt stof for den, der beskæftiger sig med den 2. puniske krigs historie.

JOHANNES CHRISTES: *Sklaven und Freigelassene als Grammatiker und Philologen im antiken Rom.* (Forschungen zur antiken Sklaverei herausg. von J. Vogt und H. Bellen, Band X; Franz Steiner, 1979). 226 s., 66 DM.

Den højere uddannelse, d.v.s grammatik, rhetorik og filosofi, lærte romerne af grækerne, og det er derfor ikke underligt, at netop græske slaver og frigivne dominerer blandt de tidlige grammatikere og filologer i Rom – måske mere tankevækkende, at det fortsat er tilfældet under principatet.

Nærværende arbejde er primært anlagt som et prosopografisk bidrag til litteraturhistorien, og som sådant er det fremragende. Grundigt og vederhæftigt gennemgås, person for person, alt, hvad vort kildemateriale fortæller om slaver og frigivne i den højere romerske uddannelse. Gode registre gør samtidig bogen til et anvendeligt opslagsværk. Også bind 10 føjer sig således smukt ind i hele denne fortjenstfulde serie om det antikke slaveri.

Men hvorfor skal bogens sidste sider skæmmes af et enøjet og ikke særlig velunderbygget angreb på det marxistiske syn på slaveriet?

E.C.

BERND MANUWALD: *Cassius Dio und Augustus.* Philologische Untersuchungen zu den Büchern 45-56 des dionischen Geschichtswerkes. (Palingenesia XIV; Franz Steiner, 1979). 317 s., 94 DM.

Fra 45. til 56. bog af sit store historieværk giver Dio Cassius den eneste omfattende skildring af Octavian-Augustus' historie, der er overleveret fra oldtiden. I betragtning heraf er disse bøger et af oldtidshistorikerne flittigt benyttet kildekompleks. Da Dio imidlertid ikke er nogen ørn som historiefortæller, har filologerne ikke i samme grad interesseret sig for ham; men nu har den klassiske filolog Bernd Manuwald i den foreliggende bog, der er et omarbejdet habilitationsskrift fra Saarlandets universitet, underkastet Dios Augustus-afsnit en indtrængende og meget idérig undersøgelse, som først og fremmest sigter mod at præcisere det billede, Dio tegner af Augustus, og de midler, han betjener sig af hertil. I sammenhæng hermed går forf. grundigt ind på det meget komplekse spørgsmål om, hvilke kilder Dio har benyttet til de forskellige afsnit af sit værk, og dette er ikke mindst af interesse i betragtning af det af Manuwald konstaterede forhold: at alene den afsluttende bedømmelse af Augustus i 56. bog er positiv, medens Dio i hele sin øvrige skildring af kejseren betragter ham gennem kritiske briller. I sin undersøgelse viser forf. overbevisende, at Dio er stærkt afhængig af sine kilder, ikke alene m.h.t. facts, men også i synspunkter; men derudover fremhæves det med rette, at han i sin principielt kritiske holdning er inspireret af to væsentlige forhold, dels Thukydid som hans store forbillede, dels hans egen personlige oplevelse af kejsermagten.

HELMUT HALFMANN: *Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2. Jh. n.Chr.* (Hypomnemata 58; Vandenhoeck und Ruprecht, 1979). 234 s., 45 DM.

I det foreliggende værk, der er en omarbejdet dissertation fra Heidelberg, har forf. med stor

flid indsamlet alle kendte testimonia – først og fremmest indskrifter – om medlemmer af de græsktalende provinsers befolkning, som er blevet optaget i det romerske senat fra Augustus' til Commodus' regering. På grundlag heraf opstilles i bogens anden halvdel en kronologisk anordnet prosopografi på ca. 160 personer, og dette dokumentariske materiale ligger atter til grund for de slutninger, der i første del drages vedrørende kriterierne for senatorrekrutteringerne fra øst og processens rytme i de to behandlede århundreder. I lighed med tidligere undersøgelser over senatorerne fra Africa, Spanien og Dalmatien yder Halfmann hermed et vigtigt bidrag til belysning af den stadig fremadskridende proces, hvorigennem den provinsielle overklasse rundt om i riget blev integreret i det romerske aristokrati.

HILDEGAARD TEMPORINI: *Die Frauen am Hofe Trajans.* Ein Beitrag zur Stellung der Augustae im Principat. (de Gruyter, 1978). 295 s. + 5 pl., 112 DM.

Hildegaard Temporini, der nu er Joseph Vogts efterfølger som professor i oldtidshistorie i Tübingen og kendt af alle oldtidsforskere som udgiver af mammut-festskriftet til Vogt, »Aufstieg und Niedergang der römischen Welt«, begyndte sin videnskabelige løbebane i 1967 med en dissertation om de to store kvindeskikkelser ved Traians hof, kejserens gemalinde Pompeia Plotina og hans søster Ulpia Marciana, af hvilke den første som følge af sin særlige position såvel som af overleveringens karakter behandles mest udførligt. Denne dissertation er nu i omarbejdet skikkelse gjort tilgængelig for en bredere kreds af fagfæller, hvad der må hilses med glæde, idet der er tale om et værk, som på grundlag af et indtrængende studium af den samlede litterære, epigrafiske og numismatiske overlevering gør minutiøst rede for de to kvinders liv og specielt deres betydning inden for det romerske statsliv. Som konklusion fastslås, at de to Augustaes officielle stilling med tilhørende konsekration efter døden indgår organisk i en kontinuerlig udvikling af de romerske kejserinders position fra Livia frem til Severerne.

RICHARD KLEIN: *Marc Aurel.* (Wege der Forschung 550; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1979). 578 s., 99 DM.

Gennem 19 forskningsbidrag fra 1934 til 1979 – alle gengivet på tysk – som på tilbørlig vis stilles i relief i en almen indledning af udgiveren, får læseren et alsidigt billede af filosoffen på romerrigets trone, som han fremtræder ud fra de seneste epigrafiske fund og den sidste historikergenerations studier. Som Klein med rette fremfører, er der specielt tre kontroversielle punkter inden for Marcus Aurelius' regeringshistorie, på hvilke den nyere forskning har sat ind, nemlig kejserens udenrigspolitik, de indenrigspolitiske forhold (forvaltning, finansvæsen, arvefølge) og endelig kejserens forhold til de kristne. Alle disse problemkomplekser belyses udmærket i de medtagne afhandlinger; men besynderligt nok er der end ikke noget tilløb til at opstille disse tematisk; de er simpelt hen anbragt i kronologisk følge. Derimod er den afsluttende bibliografi glædeligt nok opstillet i saggrupper.

N. J. E. AUSTIN: *Ammianus on Warfare.* An Investigation into Ammianus' Military Knowledge. (Collection Latomus 165; Latomus, Bruxelles, 1979). 171 s.

Kun fire år efter Crumps omarbejdede disputats om Ammianus som militærhistoriker (se NFH 28 s. 136 f.) følger nu Austins bog om samme emne.

Forskellen ligger naturligvis for det første i, at Austin har kunnet benytte Crumps bog, som han kritiserer for at være for ukritisk over for Ammianus' fremstilling. Vigtigere er Austins hovedkonklusion , at Ammianus' erfaringer, syn og kilder i hovedsagen begrænser sig til det militære stabshovedkvarter (strategien frem for taktikken).

Dette synes dog ikke at være grund nok til endnu en afhandling om samme emne. Det ville have været mere interessant, om forf.

havde udbygget sin opfattelse af, at Ammianus – i modsætning til hvad Crump hævder – ikke så det 4. årh. e.v.t. som en periode af militært forfald og sammenbrud. Der er mere perspektiv i den diskussion.

E.C.

LISE HANNESTAD: *Mad og drikke i det antikke Rom.* (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1979). 151 s., 78.50 kr.

I den foreliggende lille lækre bog i tværoktav har magister Lise Hannestad, der er lektor i arkæologi ved Aarhus Universitet, til glæde for en bred læserkreds kastet sig over et emne, som nok skal vække genklang i vort gastronomisk-orienterede miljø, nemlig spise- og drikkevanerne i det gamle Rom. Hun har med stor flid indsamlet det relevante kildemateriale af såvel litterær som arkæologisk art og kan på grundlag heraf give en forbavsende righoldig og levende skildring af de forskellige mad- og drikkevarer, der blev indtaget af høj og lav i det gamle Rom, i såvel hjemlige omgivelser som på restaurant og i kaserner. Som et prisværdigt krydderi fremlægger bogen ikke alene et righoldigt arkæologisk materiale, bl.a. på 8 farvetavler; men derudover præsenteres læseren også for en lang række belysende tekster, og her er der særlig grund til at nævne gennemgangen i 4. kapitel af den eneste bevarede romerske kogebog, Apicius' De re coquinaria, fra hvilken der bringes et væld af madopskrifter. Som et festligt punktum et uddrag af »Trimalchios middag«. Det er kort sagt en bog, der med god samvittighed kan anbefales den mad- og kulturinteresserede læser med ønsket om god appetit.

MIDDELALDEREN

CHARLES W. JONES: *Saint Nicholas of Myra, Bari, and Manhattan.* Biography of a Legend. University of Chicago Press, 1978). 558 s., 19,60 £, 35.00 $.

Legenden om Sancta Claus, julemanden i den engelsksprogede verden, er oprindelig en fortælling om biskop Nikolaus fra byen Myra i Lykien, Lilleasien. Han skal have været virksom under Diokletians forfølgelser, hvorunder han blev taget til fange; han blev dog genindsat som biskop og levede til ca. 350. Om selve personen ved vi intet, men der existerer et meget stort antal legender med mængder af varianter om ham. Professor emeritus Ch. W. Jones, University of California, Berkeley, har undersøgt, hvorledes legenderne vandrer fra Myra til Bari i Syditalien, hvor der findes en stor lokal Nikolaus-kult, der især blomstrede under normannerne. Stor betydning fik kulten i de slaviske lande, navnlig Rusland, og via normannerne blev sagnkredsen om sømændenes, købmændenes og børnenes beskytter spredt til Nord- og Vesteuropa, hvor vi møder Nikolai-kirker i f.eks. Visby, Lund, Bergen, Lübeck, Hamburg, Aberdeen, Newcastle, Yarmouth, Hull, Ipswich og Amsterdam. Med koloniseringen af Amerika følger helgenen med, og et centrum bliver Ny Amsterdam på Manhattan, hvorfra vi år 1773 har en kilde, som omtaler Nikolaus som symbol for byen New York. Professor Jones, der hele sit liv har beskæftiget sig med denne og lignende legender, viser en fortrolighed med emnet, der fører ham langt ind i mediævistikkens labyrinter og gør hans afhandling til en særdeles spændende lærdomshistorisk studie.

M.L.

PANKRAZ FRIED (ed.): *Probleme und Methoden der Landesgeschichte.* (Wege der Forschung 492; Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1978). 460 s., 68 DM.

De store vesteuropæiske nationalstater består

og end mere bestod af lande, regioner, områder af temmelig varierende karakter. Helt klart er det endnu i dag for Spanien og Italien, og for Tyskland udgør Bayern i mange henseender et særegent område; Danmark mere nærstående kan peges på Slesvig-Holsten. For en dansker er det, vort lands/riges ringe størrelse taget i betragtning, helt naturligt, at f.eks. Bayerns historie har lige så stor berettigelse som vor egen. Fried demonstrerer imidlertid i sin udmærkede indledning, at der i Tyskland skulle to verdenskrige til, førend Landesgeschichte betragtedes som ligeværdig med rigshistorie, dvs. at det 19. årh.s nationalstatstanke først skulle lide et alvorligt nederlag. I mellemkrigstiden forstod man da, at tysk middelalderhistorie ikke var forståelig uden en udforskning af de enkelte hertugdømmer, grevskaber etc., og der udvikledes en videnskabelig bebyggelseshistorie, en historisk kulturgeografi. Efter 1945, hvor jo specielt i Vesttyskland Europa-tanken har fået så stor betydning, taler man om de europæiske regioner; et praktisk eksempel frembyder studiet af Alpelandene, altså en sammenlignende landshistorisk forskning. Fried fremhæver vigtigheden af, at der er perspektiv i forskningen, således at den ikke kan klandres for provinsialisme eller for blot at være videnskabelig hjemstavnshistorie.

I publikationen er genudgivet 16 afhandlinger, alle af principiel og metodisk interesse. En fornem række historikere er repræsenteret, nævnt i kronologisk rækkefølge f.eks. R. Kötzschke, Hermann Aubin, Karl Lechner, Schlesinger, Karl Bosl og Otto Brunner; men også andre fags folk er med som geografen Hermann Overbeck og arkæologen H. Jahnkuhn. Bogen er forsynet med et godt register og betegner et nyttigt og aktuelt initiativ.

E.U.

TYSKLAND

WOLFGANG METZ: *Das Servitium Regis.* Zur Erforschung der wirtschaftlichen Grundlagen des hochmittelalterlichen deutschen Königtums. (Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1978). 141 s., 25,- DM.

Professor Wolfgang Metz, Mainz, har i denne lille, men meget indholdsrige bog behandlet den tyske konges servitium, dvs. de indtægter in natura, som var en forudsætning for underholdet og forplejningen af det omkringrejsende hof. Forfatteren indleder med en forklaring af selve begrebet servitium, som kan spores tilbage til Frankerriget i 800-tallet. Derefter tager han stilling til de forskellige opfattelser, der findes inden for forskningen både vedrørende selve hovedproblemet og en række detailspørgsmål. Han kan altså kaste lys over en række økonomiske forhold med tilknytning til hoffets finansiering, og vi kan følge de enkelte kejsere – fra Otto I til Frederik Barbarossa – på deres rejser rundt i riget både i Tyskland og Italien. Forfatteren analyserer en række problemer vedrørende krongodset, slotsforvaltningen og kirkens rolle som bidragyder til statens finanser. Udmærkede bilag med fortegnelser over, hvor mange gange kongen opholdt sig på de underholdsydende steder, og bilag om omfanget af servitium og dets kildegrundlag afslutter denne fortrinlige lille afhandling. Man savner dog i høj grad en samlet bibliografi.

M.L.

Hansische Studien IV. Gewerbliche Produktion und Stadt-Land-Beziehungen. Hrsg. v. K. FRITZE, E. MÜLLER-MERTENS, J. SCHILDHAUER. (Abhandlungen z. Handels- und Sozialgeschichte 18; H. Böhlaus Nachfolger, Weimar 1979). 216 s.

De samme udgivere, der i 1970 udsendte Neue Hansische Studien og i 1975 Hansische Studien III om »Bürgertum-Handelskapital-Städtebunde«, har i bd. IV taget to nye emner op: håndværksproduktion og forholdet mellem by og land, som i de senere år har været lidt mere i søgelyset i DDR.

Håndværksproduktionen, der omfatter 7 artikler på knap 100 sider, indledes af Konrad Fritze, der skitserer generelle problemer om-

kring den ikke-agrare produktion i det hanseatiske område; specielt modstilles den lavsorganiserede og den lavseksterne produktion. I sidstnævnte ses kimen til den kapitalistiske produktionsform, dog kun svagt udviklet i det hanseatiske område. I de følgende artikler behandles emnet lokalt: K. Kaplinski: Tallinn (Reval) i 14. årh., R Heck: Wroclaw (Breslau), L. Noordegraaf: de nordlige Nederlande 1400-1800, H. Langer specielt bryggerierhvervet i de tyske hansebyer i tidlig nyere tid, A. Zeida: Riga 16.-17. årh. og R. Pullat: Tartu (Dorpat) i 18.-19. årh.

By-land-problemstillingen, der ligeledes omfatter 7 artikler på ca. 80 sider, indledes også med generelle betragtninger for hele det hanseatiske område af Fritze, der allerede i seriens bind 16 har været inde på emnet. Lokalt behandles emnet af H. Samsonowicz: Polen i 15. årh., H. Diederiks: nordlige Nederlande i senmiddelalder og tidlig nyere tid; Ph. Wolff undersøger Toulouse i middelalderen, V. V. Dorosenko Riga i 17. årh., R. Rodigast Greifswald i 17.-18. årh. og K. Czok mere generelt forstadsproblemet.

Til slut to særemner, H. Ewe om skibe på historiske kort og H. Wernicke om medlemskab af hanseforbundet.

P.E.

Lübeck, Hanse, Nordeuropa. Gedächtnisschrift für Ahasver von Brandt. Hrsg. v. KLAUS FRIEDLAND u. ROLF SPRANDEL. (Böhlau Verlag, 1979). 407 s., 98 DM.

Hansischer Geschichtsverein har udsendt et fornemt mindeskrift for Ahasver von Brandt, der døde i marts 1977. Klaus Friedland indleder med en omtale af Brandts betydning for hanseatisk og nordisk forskning, og der afsluttes med en fuldstændig bibliografi ved Hans F. Rothert og Jürgen Wiegant omfattende også udgivelser og anmeldelser. Tillige er vedføjet en fortegnelse ved Jochen Goetze over dissertationer fra elever, hvilket unægtelig illustrerer afdødes forskningsmæssige betydning, specielt som universitetslærer siden 1962.

Mindeskriftet bringer et udvalg af Brandts mere betydelige afhandlinger, dog ingen af de i »Geist und Politik« publicerede. Afhandlingerne er rubriceret i tre emnegrupper: I: Die Hanse und Europa, II: Lübeck og III: Quellenkunde, Hilfswissenschaften, hvilket viser Brandts bredde som forsker. I gruppe I vil nordiske historikere især hæfte sig ved de to centrale afhandlinger: »Die Hanse und die nordischen Mächte im Mittelalter« fra 1962, hvori Brandt afviser, at hanseforbund og unionsrige skulle være fødte modstandere, og »Der Anteil des Nordens an der deutschen Geschichte im Spätmittelalter« 1963, der fremhæver, at dynastiske og territorialpolitiske relationer, ikke nationale skillelinjer, har bestemt den dansk-tyske politik i senmiddelalderen. Men også »Hamburger Kaufleute im Ostseehandel des 14. Jahrh.s« fra 1964, bygget over oplysninger fra Lübecker Niederstadtbuch, og »Die Hansestädte und die Freiheit der Meere« fra 1953 om hanseatiske retningslinier for neutral skibsfart bør bemærkes. I gruppe II skal især fremhæves »Die Lübecker Knochenhaueraufstände von 1380/84 und ihre Voraussetzungen« 1959 og »Die gesellschaftliche Struktur des spätmittelalterlichen Lübeck« 1966, der begge fremhæver handelserhvervets betydning for byens befolkningssammensætning og socialstruktur. Gruppe III byder eksempler på mere metodiske analyser af specielle kildegrupper: købmandsbøger, borgertestamenter, portrætter m.v.

Det alsidige mindeskrift efterlader et godt indtryk af en alsidig hanseatisk-tysk-nordisk forsker.

P.E.

ROGER SABLONIER: *Adel im Wandel.* Eine Untersuchung zur sozialen Situation des ostschweizerischen Adels um 1300. (Veröffentlichungen des Max-Planck-Institus für Geschichte; Vandenhoeck und Ruprecht, 1979). 281 s.

Vel turde det forlængst være forskningen kendt, at tanken om den schweiziske friheds-

kamp som et antifeudalt oprør hører hjemme i myternes verden. Alligevel turde der være langt igen, før det middelalderlige Schweiz' gennemfeudale karakter fuldt ud erkendes. I dette arbejde, der i høj grad følger klassisk tysk ministeriales-forskning, redegør forfatteren grundigt og detailleret for adelens forhold i Nordøst-Schweiz (groft sagt området mellem Zürich og Bodensee), dens geografiske placering, antal og funktion, herunder med ikke få iagttagelser vedrørende den talstærke Zürich-stadsadel. Netop det 13. årh. synes at være adelens blomstringstid, og også her ses, at det fra først af afgørende skel mellem de gamle »edelfreie« og den nye ridderstand allerede udviskes ca. 1300.

T.D.

ENGLAND

Anglo-Saxon England 8. (Cambridge University Press, 1979). 376 s., 21. £

Denne nu veletablerede årbog følger de kendte linjer med en blanding af sproglige, litterære, historiske og arkæologiske afhandlinger. Af denne årgangs indhold er der grund til at fremhæve afhandlingen The ætheling: a study in Anglo-Saxon constitutional history of David N. Dumville, der har efterfulgt Catherine Hughes som Nora K. Chadwick lecturer in Celtic Studies in Cambridge, og Catherine Hills' nyttige oversigt over de arkæologiske fund fra det angelsaksiske Englands hedenske periode. Som vanligt afsluttes bindet med en bibliografi, her dækkende året 1978.

N.L.

JOHN LA NEVE: *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1541-1857.* V. Bath and Wells Diocese. Compiled by JOYCE M. HORN and DERRICK SHERWIN BAILEY (University of London, Institute of Historical Research, 1979). 126 s.

La Neves berømte embedslister over den engelske kirkes ledere er nu ikke blot fuldført i nyudgaven dækkende 1300-1541; men foruden at være gået i gang med de ældre perioder er man nået langt med den efterreformatoriske tid, hvor her det vestengelske bispedømme (dækkende omtrent nuværende Somerset) foreligger i den vanlige stil med tilstræbt fuldstændige fortegnelser over bisper, prælater og domkanniker. Især på grundlag af domkirkens eget materiale er udnævnelsesdatoer, evt. forfremmelser og dødsdatoer opledt; men medens forfremmelser til højere embeder gerne anføres, skal man – evt. ved hjælp af navneregisteret – selv søge at indkredse tidligere karriere.

T.D.

ØSTEUROPA

SIGFÚS BLÖNDAL: *The Varangians of Byzantium.* An aspect of Byzantine military history. Translated, revised and rewritten by Benedikt S. Benedikz. (Cambridge University Press, 1978). 242 s., 15 £.

Vikingerne ernærede sig både i Vesteuropa og i Orienten som lejetropper. De træffes allerede i det 9. århundrede i frankiske fyrsters tjeneste, og de spillede tidligt en rolle i byzantinernes krige mod araberne på flere fronter. Størst ry har de indlagt sig i Byzans som den berømte varægergarde, og den gjorde Sigfús Blöndal, klassisk filolog og i en årrække leder af Det kongelige Biblioteks katalogafdeling, til genstand for et livslangt studium. Blöndal døde i 1950; men resultatet af hans studier blev udgivet posthumt på islandsk i 1954, og kort efter begyndte udgiveren af denne udgave at forberede en engelsk version. Når denne udgave fremtræder up-to-date både med hensyn til forskningsdiskussion og litteratur, er det derfor Benedikz' fortjeneste; der er tale om en ret gennemgribende bearbejdelse af Blöndals oprindelige arbejde. Bogen behandler varægergarden fra begyndelsen til Konstantinopels fald i 1204 og omhandler således også den periode, hvor gardens skandinaviske islæt veg for englændere, som gjorde sig stærkt gældende efter 1066. Bogen inddrager et bredt kildemateriale; men dispositionen synes styret af forfatterens oprindelige udgangs-

punkt i det norrøne materiale; Harald Hårfager bliver i højere grad en hovedperson, end han fortjener i denne sammenhæng. Men med dette forbehold er bogen særdeles læseværdig.

N.L.

Reallexikon zur byzantinischen Kunst. Herausgegeben von KLUS WESSEL und MARCELL RESTLE. Lieferung 24. (Anton Hiersemann, 1978). Bd. III p. 1121-1242, 44 DM.

Med dette hæfte, der lige som de tre (!) foregående rummer bidrag med begyndelsesbogstaverne Ka, afsluttes bind III af dette ambitiøse leksikon, hvis tilendebringelse næppe vil opleves af mange af de første subskribenter. Hovedbidragene er denne gang centreret omkring den byzantinske arkitektur i Karm Abu Mena, Karthago og Kastoria (i det vestlige Makedonien), og teksten rummer mange gode opmålinger af de imponerende bygningsværker. Værket præges fortsat af sit høje stade og dokumentationsniveau, og hæftet afsluttes af et ikonografisk og et topografisk register for hele bind III.

O.O.

PETER NITSCHE (ed.): *Die Anfänge des Moskauer Staates.* (Wege der Forschung 340. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1977). 470 s.

Moskva-statens oprindelse og ældste udvikling er naturligvis et vigtigt problem i russisk historie. Hvad betingede og karakteriserede dens kraftige udvikling? Der har været mange forskellige svar i moderne forskning herpå; 19 forskeres plus Stalins bringes i nærværende udvalg af afhandlinger (eller uddrag af større publikationer).

Det er et scoop, at udgiveren kan indlede med et uddrag af en lidet kendt Marx-afhandling fra 1856; i øvrigt er udvalget begrænset til tiden 1920-66 og hovedsagelig til sovjetiske forskere. Al historisk synteseskrivning er præget af historikerens tid og opfattelse; men unægtelig viser dette sig særlig skarpt i sovjetisk forskning. M. N. Pokrovskij gav i 1920 en fremstilling af Moskvas udvikling som den russiske variant af feudalstatens voksende centralisering, i nogen grad støttet af bybefolkningen. P. P. Smirnov hævdede i 1946, at den centraliserede stat skyldtes agerbrugets udvikling (plov med trevangsbrug). Ingen af de to opfattelser passede til Stalins socialisme i ét land eller den store fædrelandskrig, således som det tydeligt ses af afhandlinger og polemik især af V. V. Mavrodin. Allerede i 1938 fremhævede denne Moskva-statens nødvendige nationale forsvar, og i 1946 fik Smirnov bebrejdelser for afvigelser fra Marx og Lenin og for økonomisk materialisme. Det blev en polsk Amerika-emigrant under den kolde krig, som til gengæld beskrev Moskvas og Ruslands historie som én lang imperialistisk ekspansion. Den nyeste forskning (fra 1954 af) synes endelig at have bragt lidt mere lidenskabsløse bidrag, dels et par vesttyske om mongolernes betydning, dels sovjetiske, som nuancerer de tidligere synspunkter.

Man kan alt efter temperament forarges eller more sig over Stalin-tidens værste vildskud; men selvfølgelig indeholder alle afhandlingerne bidrag til spørgsmålet om Moskva-statens udvikling. De er oversat til tysk med undtagelse af tre, som foreligger på engelsk, og forsynet med en udmærket indledning af udgiveren.

E.U.

KINA

DENIS TWITCHETT (ed.): *The Cambridge History of China. Volume 3: Sui and T'ang China, 589-906, Part I.* (Cambridge University Press, 1979). 870 s., 35 £.

Cambridge University Press, der i 1978 lagde ud med bd. 10 i sin store Kina-historie, spiller nu ud med bd. 3 om Sui- og T'ang-dynastierne. Denis Twitchett står for dette bd., og det er også ham, der skriver det udmærkede introduktionskapitel, der trækker hovedlinierne op i denne meget centrale periode.

Den lange kaotiske opløsningstid efter Han-dynastierne bringes endelig til ophør

med Sui-dynastiets etablering i slutningen af 6. årh., og med dette »forløberdynasti« indledes den anden store imperiale epoke i Kina: T'ang-perioden.

Den kendte sinolog Arthur F. Wright tager sig i et fremragende kapitel af Sui-dynastiet. Noget svagere står de fleste af de efterfølgende kapitler om det store T'ang-dynasti, hvor Howard J. Wechsler og Twitchett selv trækker hovedlæsset; men dette skyldes nok i en vis udstrækning bogens disposition og afgrænsning. Dynastiets historie gennemgås nemlig strengt kronologisk og med vægten ensidigt lagt på den politiske udvikling, idet interessante emner som den bredere samfundsmæssige, økonomiske og kulturelle udvikling er udskudt til værkets bd. 4. Det er tvivlsomt, om dette er en fornuftig disposition; det lader sig først endeligt bedømme, når denne 2. del foreligger, men den har i hvert fald bidraget til at gøre nærværende bd. urimeligt tungt.

Bogen er forsynet med et tilfredsstillende kortmateriale; men i modsætning til i bd. 10 har man her valgt at slå glossar og register sammen, og det forekommer ikke at være en forbedring. Værre er det dog, at bogen helt mangler bibliografier, disse vil først fremkomme med bd. 4! Indtil da er læseren henvist til det i øvrigt udmærkede noteapparats litteraturhenvisninger.

W.J.

SKANDINAVIEN

THOMAS LINDKVIST: *Landborna i Norden under äldre medeltid.* (Studia Historica Upsaliensia 110; Almqvist & Wiksell, 1979). 179 s.

Svenskerne plejer jo – på godt og ondt – at være forud for os. Traditionelt har de endda ofte været førende i udforskningen af dansk middelalderhistorie. Og med denne bog får de æren af at have leveret den første marxistiske specialundersøgelse i (bl.a.) dansk middelalderhistorie.

Bortset fra de to første kapitler er bogen imidlertid så temmelig traditionel i sit anlæg og i sine oplysninger, og det er nok et spørgsmål, om ikke selve det (traditionelle) marxistiske udgangspunkt har fået forfatteren til at overdrive betydningen af de subsistensproducerende landboer på autonome småbrug i det samlede billede af den ældre middelalders landbrug på overklassens ejendomme. For Danmarks – og vel også Sveriges – vedkommende syntes det i hvert tilfælde at være nødvendigt at fokusere i lige høj grad på alle de tre kendte kategorier af 'fæstebrugere': bryder, landboer og gårdsæder, hvis man vil danne sig et samlet billede af godsdrifts-og udbytningsstrukturen. Særlig uheldig bliver den stedmoderlige behandling af bryde-kategorien, idet forskellen på bryder og landboer ofte synes at have været mere formel end reel. Således synes de fæstebrugere, som var tidligere selvejere, ofte at have været kaldt 'bryder'. Hvis undersøgelsen havde haft et sådant bredere udgangspunkt, havde der også været mulighed for at forsøge at løse eller tage stilling til nogle af de problemer, som har været i focus i den senere danske diskussion om middelalderlige agrarsociale forhold: den tilsyneladende diskrepans mellem lovenes og det øvrige kildemateriales oplysninger om de forskellige gruppers status, og problemet om, hvorvidt der i større omfang har eksisteret selvejerbønder i traditionel bemærkelse i højmiddelalderen, som siden gik over til at blive fæstebrugere.

Trods disse indvendinger må det fremhæves, at bogen er et særdeles nyttigt arbejdsinstrument, især i kraft af den inventering af den højmiddelalderlige lovgivning om landboere fra alle de nordiske lande, som den rummer.

A.B.

Nordlandsbåden – analyseret og prøvesejlet af Vikingeskibshallens Bådelaug. (The National Museum of Denmark, Working Papers 12, Nationalmuseets Forlag, 1980). 285 s., 98 kr.

Indtil begyndelsen af dette århundrede var

den åbne, råsejlriggede nordlandsbåd det vigtigste fartøj for det barske vinterfiskeri ved Lofoten. Nu er skibstypen historie; men Vikingeskibshallen i Roskilde har erhvervet et havareret eksemplar – desværre ikke den store fembøring, der var grundstammen i flåden, men den mindre åttring – som er blevet sat i stand og prøvet i søen af en gruppe enthusiastiske veteranskibsfolk. I bogen skriver Erik Andersen på grundlag af omfattende studier i skriftligt kildemateriale fra 1800-tallet om denne tids opfattelse af bådtypens egenskaber; afsnittet præges af forfatterens stærke engagement. Morten Gøthche og Bent Andersen gør omhyggeligt rede for forsøgsbådens restaurering. Tyngdepunktet i bogen er Max Vinners beskrivelse af forsøgssejladserne. Afsnittet er spækket med maritime fagudtryk (mit lille sejlerleksikon kender kun en brøkdel af dem!) og derfor vanskelig læsning for landkrabber; men resultaterne er bemærkelsesværdige. Det viser sig, at nordlandsbåden var en fremragende hurtigsejler med vinden agten for tværs og på plat eller næsten plat læns, dvs. med vinden i ryggen, og at den også var i stand til at krydse op mod vinden, om end med mådelig hastighed. I hårdt vejr var den forbavsende sødygtig, når last og besætning fordeltes rigtigt i den lette båd.

Vikingeskibshallens interesse for båden beror ikke mindst på, at nordlandsbåden er en direkte efterkommer af vikingeskibet og så nært beslægtet med dette, at resultaterne af forsøgssejladserne kan indgå i vurderingen af vikingeskibenes sejlegenskaber. I et bilag leverer Max Vinner en velformuleret og besindig kritik af Sybilla Håsums nedvurdering af Gokstadskibets evner i søen.

Bogen er et smukt vidnesbyrd om, at der stadig er plads for amatører i den historiske og arkæologiske forskning. Vikingeskibshallens Bådelaug har ydet en værdifuld indsats i deres arbejde med nordlandsbåden.

O.O.

POUL ENEMARK: *Fra Kalmarbrev til Stockholms blodbad.* Den nordiske trestatsunions epoke 1397-1521. (Temahefter i Nordens historie; Gyldendal, 1979). 166 s., 58 kr.

En række temahefter udsendt af Nordisk Råd for at genskabe interessen for nordisk historie udgives i disse år. Naturligvis må et af disse handle om Kalmar-unionens historie og den righoldige forskning om dette emne. Resultatet er blevet en lille stofmættet bog, som i første række henvender sig til studerende og lærere ved gymnasier og seminarier, som måtte ønske en forskningsoversigt.

Der redegøres indledningsvis for unionens baggrund, hvorefter det kronologiske forløb følges med referater af forskningssynspunkter i syv kapitler. Hvert kapitel afsluttes med en specificeret bibliografi og en kildefortegnelse over udvalgte dokumenter til de trykte kildesamlinger. I en kort sammenfatning opridses faser i forskningen, og bogen afsluttes med slægtstavler over nordiske kongehuse og adelsslægterne Bonde/Thott, Vasa/Oxenstierna samt et person- og forfatterregister.

Bogen afløser på udmærket vis Henry Bruuns »Omstridte spørgsmål i Nordens historie« fra 1940. Læseren er godt hjulpet af stikord til teksten, og bibliografierne og kildefortegnelserne gør det muligt at fordybe sig i specialområder og vælge tilhørende kilder. Forskningsoversigten er imidlertid ikke overalt ganske dækkende, hvad der utvivlsomt må tilskrives pladshensyn. Forfatteren forbigår for eksempel diskussionen om unionsstyrelsens indretning og spørgsmålet om indgåelsen af en unionstraktat under Kristoffer af Bayern og medtager ikke de nyeste landvindinger (bl.a. H. Schücks disputats fra 1976, som eksempelvis godtgør, at Dalaborg som forhandlingssted i 1388 er en konstruktion). Enkelte vigtige dokumenter er udeladt i kildefortegnelserne (eks.: Kalmartraktaten 10/8 1441, »Danske kong Christierns handel« fra ca. 1466). Det anførte rokker dog ikke ved den opfattelse, at bogen er et nyttigt arbejdsredskab til Kalmar-unionens politiske historie.

J.O.

ERICH HOFFMANN: *Königserhebung und Thronfolgeordnung in Dänemark bis zum Ausgang des Mittelalters.* (De Gruyter, 1976). 225 s., 106 DM.

Kielerprofessoren Erich Hoffmann har i de seneste år publiceret en række afhandlinger vedrørende eller vedkommende dansk middelalderhistorie, først og vigtigst nærværende afhandling, kærnen i hans disputatsarbejde fra 1972 med samme titel. Idet kongemagten i middelalderen udgjorde statsmagten, er emnet centralt, og kongeskiftet, kongeudnævnelsen eller -ophøjelsen – dansk fattes et udtryk, som dækker det tyske Königserhebung – var et kritisk punkt i kongemagtens udøvelse. Emnet er naturligvis behandlet før, i de store Danmarkshistorier og f.eks. af Aksel E. Christensen; men en sammenfattende analyse har hidtil manglet, hvorimod der findes fortræffelige tyske behandlinger af de vesteuropæiske hovedlande. Ligesom disse fremstillinger lægger Hoffmann så afgjort hovedvægten på den ældre periode, på overgangen fra germansk folkekongedømme til middelalderlig kongemagt. Behandlingen af de to sidste århundreder får hermed oversigtskarakter, mens perioden Svend Estridsen-Niels samt naturligvis Valdemar I's omformning af kongemagt og tronfølgeordning 1165-70 bliver grundigt analyseret. Hoffmann viser bl.a., at Svend Estridsen, med den noget tynde forbindelse tilbage til Gorm-slægten, har haft brug for at legitimere sin kongemagt, og argumenterer for, at han fik gennemført en tronfølgeordning, om end den allerede var ved at bryde sammen ved Knuds forsøg på at hindre Haralds valg.

Behandlingen af emnet kræver omfattende viden og læsning, især i hele den politiske historie, og Hoffmann skuffer ikke (om Magnus og Knud mangler dog Helge Paludans afhandling fra 1966). Derimod vil der hos danske historikere være en følelse af, at Hoffmann ved behandlingen af Svend og Svendssønnernes tid ikke altid lever op til de strengere kildekritiske krav.

Måske er dansk historieforskning her hyperkritisk. Og selv om det også kan indvendes, at Hoffmann undertiden ræsonnerer/konstruerer sig frem til mulige forklaringer eller forslag til hvad der er sket, er det i hvert fald sikkert, at han har mange gode detailanalyser og forfriskende ideer. Bogen er uomgængelig for danske videnskabelige biblioteker.

E.U.

NIELS-KNUD LIEBGOTT: *Stakhaven.* Arkæologiske undersøgelser i senmiddelalderens Dragør. (Nationalmuseets skrifter, arkæologisk-historisk række, XIX; Nationalmuseets Forlag, 1979). 167 s., 142 kr.

Stakhaven er navnet på et grundstykke i det nordlige Dragør, hvor forfatteren i 1973-75 gennemførte en omhyggelig udgravning for at eftersøge vidnesbyrd om den middelalderlige bebyggelse i Dragør, der som bekendt spillede en rolle i forbindelse med sildefiskeriet i Øresund og skånemarkedet. Udgravningsfeltet var ikke stort, og man kan derfor nære en vis betænkelighed ved de generelle topografiske konklusioner, som forfatteren drager. Men der gøres udmærket rede for observationerne, og først og fremmest rummer bogen et glimrende katalog, der – for første gang – giver et samlet overblik over de vigtigste fundkategorier fra dansk senmiddelalder. Dette er bogens tyngdepunkt og giver den en blivende værdi.

I indledningen meddeles der på fem sider en oversigt over Dragørs middelalderlige historie og topografi. Dette er alt for lidt. Stakhaven er kun en lille brik i en stor mosaik, og bogen værdi var blevet mange gange større, hvis forfatteren havde taget sig tid til at skrive den grundige og fyldige redegørelse for Dragørs oprindelse og udvikling, som han mere end nogen anden har forudsætninger for at give. Bogen burde være blevet en afløser af beretningen om middelalderens Dragør i Chresten Nicolaisens »Amagers Historie«. Nu er den blot blevet et supplement til dette gamle værk.

O.O.

NYERE HISTORIE

ADOLF LAUBE, HANS WERNER SEIFFERT: *Flugschriften der Bauernkriegszeit.* 2. Aufl. (Akademie-Verlag, 1978), 662 s., 58 M.

Tidligere er en række af bondekrigsjubilæets udgivelser anmeldt i NFH (XXVI, s. 161 ff) og lidt post festum følger her omtalen af den betydeligste af kildeudgivelserne i den 2. udgave.

Det meget brede tekstudvalg dækkende tidsrummet 1524-26(27) falder i 6 hovedafsnit. Opdelingen lader klart periodiseringen i DDR-forskningen skinne igennem; men når det her ikke bliver så markant som andre steder, er grunden den, at samlingen ud over førstedelen (som rummer alle opstandens centrale tekster) er koncentreret om aspekter, som normalt ikke indtager den centrale plads i DDR-litteraturen.

Udgiverne fortjener ros for dette; for samlingens øvrige dele indeholder en lang række tekster til belysning af et bredt spektrum af holdninger til og i bondekrigen (fra sympatisk indstillede som Jakob Strauss i Eisenach til den katolske polemik, som lægger hovedansvaret på Luther). Naturligvis må også Thomas Müntzer indtage en central plads, men under en lidt anden synsvinkel end den vanlige, idet et helt afsnit er viet Müntzer-legendens opståen under og umiddelbart efter bondekrigen. Afslutningsvis belyses bondekrigens efterklange, forhåbningerne om et andet og bedre samfund, med det flyveskrift, som vies en voksende interesse i forskningen, nemlig Hans Hergots »Von der neuen Wandlung eines christlichen Lebens« (1527), som samme år kostede forfatteren livet.

Kommentarerne til teksterne er beklageligvis ikke særligt udførlige, hvad udgiverne har søgt at bøde på ved i forbindelse med hver enkelt tekst at give henvisninger til nyere litteratur, men desværre ikke til den omfattende vesttyske. Endelig er udgaven, som bortset fra en meget kort tilføjelse til litteraturlisten (omfattende et mindre udvalg af jubilæumsårets litteratur) er et uændret optryk af 1.-udgaven, forsynet med sted- og personnavneregister samt – som et yderst værdifuldt hjælpemiddel – et register over de bibelsteder, der henvises til i teksterne.

De små kritiske anmærkninger skal ikke skjule, at der her er tale om en overordentlig nyttig publikation, som gør en lang række flyveskrifter, som hidtil var yderst svært tilgængelige, umiddelbart tilgængelige for en bredere kreds. Den, der vil give sig i lag med et studium af bondekrigen har her alle centrale tekster samlet på ét sted.

T.H.

JACK GOODY: *Production and Reproduction.* A Comparative Study of the Domestic Domain. (Cambridge Studies in Social Anthropology 17; Cambridge University Press, 1976). 157 s.

JACK GOODY: *The Domestication of The Savage Mind.* (Cambridge University Press, 1977). 179 s., 7,50 £ (hardcover), 2,50 £ (paperback).

Goody er en engelsk socialantropolog med speciale i vestafrikanske forhold, hvorom han har skrevet en mængde detaljerede empiriske undersøgelser og enkelte dristigere synteser, som f.eks. Technology, Tradition and The State in Africa for 1971. Heri diskuterer han betydningen af, at det afrikanske landbrug var baseret på hakken i stedet for ploven, og følgerne af dette for samfundsstrukturen, summeret op i spørgsmålet om, hvorvidt der var tale om feudalisme i Vestafrika (Goody mener nej).

I den foreliggende undersøgelse forsøger han en historisk sammenligning af forholdet mellem familie, adoption og arv på den ene side og ejendom og produktion baseret på ejendomsret på den anden side, i det tropiske Afrika og Eurasien. Han har indhentet data fra 863 samfund og afprøver disse statistisk

for at undersøge holdbarheden af en tidligre formuleret hypotese om betydningen af arveformerne for de forskellige udviklinger i Afrika og Europa. Med mange forbehold når han frem til, at arveformerne har betydning for produktionen, men også selv er bestemt af produktionen.

Samtidig med denne ret samfundsvidenskabeligt teoretiske analyse har Goody (som er mangeårigt medlem af redaktionskomiteen for det engelske historiske tidsskrift Past and Present) været medudgiver af en historisk mere specifik antologi, Family and Inheritance: Rural Society in Western Europe, 1200-1800, 1976 (sammen med agrarhistorikeren Joan Thirsk og socialhistorikeren E.P. Thompson). Bogen er udkommet i Past and Presents skriftserie, som ellers udelukkende har rummet genoptryk af artikler fra tidsskriftet.

I indledningen til denne antologi bliver hans anliggende klarere: at undersøge formerne for reproduktionen af et givet socialt system (= ejendomsfordelingen af det centrale produktionsmiddel jorden) og dennes afhængighed af og indflydelse på formerne for produktionen. Deraf den måske lidt utilgængelige titel på den her behandlede samfundsvidenskabelige syntese, som munder ud i formuleringen af en noget dialektisk sammenhæng mellem samfundsmæssig produktion og reproduktionen af det sociale system, især ejendomsforholdene.

Hans teser kan med fordel kontrasteres med de mere håndfaste materialistiske formuleringer hos den franske økonomiske antropolog Claude Meillasoux, der har skrevet en artikel med en lignende titel: Fra reproduktion til produktion (oversat til dansk og forsynet med en introduktion i tidsskriftet Hist. (K.U.) VII: 7-8, 1976, s. 13-51).

Den anden af de her anmeldte bøger er også en syntese. Denne gang et forsøg på at opstille et tilfredsstillende begrebsapparat til forståelse af de ændringer i 'den kollektive mentalitet', som er sket i løbet af den menneskelige udvikling. Normalt begribes denne udvikling ved opstilling af en modsætning mellem 'fremskreden' og 'primitiv' tankegang eller mellem 'kultiveret' (domesticated) og 'vild/barbarisk' (savage). Goody forsøger på grundlag af materiale fra Afrika og de nærorientalske højkulturer nærmere at præcisere, hvad det er, der sker på det kollektiv socialpsykologiske plan, når samfund 'udvikles'. Han finder ændringerne i 'mentaliteten' ned til forhold, som kan undersøges med historiske og samfundsvidenskabelige metoder, nemlig ændringerne i kommunikationsformerne, først og fremmest udviklingen af skrivekunsten.

Herved yder Goody et bidrag til en helt ny og spændende udforskning af 'udvikling' og 'historie', som foregår i øjeblikket på Max-Planck instituttet i Starnberg, Vesttyskland. Under forsæde af filosoffen Jürgen Habermas foretages her en teoretisk og empirisk analyse af 'evolutionen' på en så systematisk måde, at man kan tale om, at der er grundlagt en ny og selvstændig retning inden for den marxistisk inspirerede samfundsvidenskab. En programmatisk præsentation af dette forskningsfelt findes i Habermas' artikel: Geschichte und Evolution, trykt i bogen zur Rekonstruktion des historischen Materialismus, Frankfurt 1976, og i tidsskriftet Geschichte und Gesellschaft II:3, 1976. Den mest fremtrædende praktiker inden for forskningsretningen er Habermas' assistent Klaus Eder.

Det fælles for Goody og den vesttyske evolutionsforskning er forsøget på at tage de gamle begreber om udvikling, kultur o.s.v. op og undersøge den realitet, der ligger bag de af fremskridtsoptimismen belastede udtryk. Det er karakteristisk, at alle disse begreber stammer fra de franske oplysningsfilosoffer og de engelske politiske økonomer. Udtrykkene er blevet misbrugt af en imperialistisk eurocentrisme til at opfatte alle ikke-europæiske, ikke-kapitalistiske samfund som 'primitive' eller 'traditionelle' i modsætning til vort eget 'moderne' samfund (derfor behovet for at sætte ordene i anførselstegn). Smlg. H.-U. Wehlers redegørelse for den begrænse-

de anvendelighed af moderniseringsteorierne i historisk forskning, når blot de forstås rigtigt, i Modernisierungstheorie und Geschichte, 1975 (anmeldt i NFH, XXVII s. 34-35).

I dag er der flere steder en tendens til igen at turde beskæftige sig med den realitet, som begrebet udvikling dækker over. Blot forstås den nu ikke ubekymret og selvfølgeligt som udvikling til det bedre, men mere ubestemt som forøgelse af den samfundsmæssige kompleksitet og kommunikationsmængde.

U.Ø.

JEFFREY P. MASS: *The Development of Kamakura Rule, 1180-1250. A History with Documents.* (Stanford University Press, 1979). 327 s., 18.50 $.

Med »Kamakura Rule« fortsætter Jeffrey Mass sit imponerende arbejde for at klarlægge den centrale japanske institution, Bakufu'ens udvikling og karakteristika i Kamakura-perioden (1180-1333). Hvor de to første bind, »Warrior Government« (1974) og »The Kamakura Bakufu« (1976), behandlede etableringen af Bakufu'en og betydningen af dens to centrale embedstyper, »shugo« (provincial constables) og »jitō« (estate stewards), vender Mass sig med den foreliggende bog mod et helt afgørende og stabiliserende element i Kamakura-administrationen: retssystemet.

Bogen, der i hovedtrækkene er disponeret som de to foregående, behandler i sin første del baggrunden for retssystemet og redegør indgående for dets udvikling frem til ca. 1250. Bakufu'ens vitale behov for at afbalancere det gamle Kyoto-aristokratis og de voksende militante provinsbevægelsers interesser træder klart frem, og forfatteren placerer overbevisende retssystemet centralt i denne proces.

Bogens anden del indeholder et stort udvalg af det kildemateriale, der ligger til grund for det første hovedafsnit. Der er samlet 144 velkommenterede dokumenter til belysning af en række væsentlige temaer i retssystemets udvikling og arbejdsform.

I den tredie del findes en række særdeles værdifulde hjælpemidler i form af kronologisk indeks, oversigt over oversatte dokumentsamlinger, en fyldig bibliografi samt en glimrende krydshenvisningsliste, der sammenbinder bogens dokumentafsnit og det omfattende noteapparat i tilslutning til det første hovedafsnit. Bogen afsluttes med et dækkende register.

W.J.

PAUL HENG-CHAO CH'EN: *Chinese Legal Tradition under the Mongols. The Code of 1291 as Reconstructed.* (Studies in East Asian Law, Harvard University, Princeton University Press, 1979). 225 s., 24.50 $.

Det har været den almindelige opfattelse – også blandt mange forskere – at mongolerne ikke formåede at skabe et godt og solidt retssystem. Paul Heng-chao Ch'en har sat sig for at vise, at denne opfattelse ikke holder stik, når talen er om det mongolske Yüan-dynasti, der herskede i Kina i perioden 1271-1368.

Ch'en koncentrerer sig i sin bog om det ofte oversete, men yderst væsentlige bidrag til det kinesiske retssytemets udvikling, »Chih-yüan hsin-ko«, den store Yüan-kodeks fra 1291. Med stor forsigtighed har han på basis af næsten ét hundrede fragmenter rekonstrueret den omfattende lovsamling.

Det er denne rekonstruktion, der præsenteres for læseren i bogens andel del, medens den første del af arbejdet er helliget en indgående analyse af de tidligere kinesiske kodeks, afstraffelsessystemet og retsvæsenets funktion under Yüan-dynastiet.

Forfatteren indrømmer, at det er vanskeligt at nå til et fuldstændigt overblik over betydningen af Yüan-dynastiets fornyelser på lovgivningsområdet, men en række aspekter kan dog fremdrages. Det gælder spørgsmål som strafudmåling, opbygning af retsvæsenet, procedurer og ikke mindst lovgivning vedr. stridigheder blandt forskellige etniske og religiøse grupper.

Båe Ch-en's analyse og rekonstruktion er i hovedtrækkene overbevisende, men hans

konkluderende bemærkninger om, at det retssystem, som Yüan-dynastiet udviklede, var »one of the most impressive and mature judicial systems that Imperial China had ever had for the administration of justice«, forekommer vel bombastisk. Tilbage står imidlertid, at vi har fået endnu et memento om, hvor forsigtige vi skal være med at springe fra Sung- til Ming-perioden uden respekt for det mellemliggende mongoldynasti.

Bogen er forsynet med et værdifuldt glossar og en god bibliografi samt et dækkende register.

W.J.

MODERNE HISTORIE

INTERNATIONAL POLITIK

TREVOR TAYLOR: *Approaches and Theory in International Relations*. (Longman, 1978). 314 s., 4,95 £.

Denne oversigt over faget international politiks teori rummer foruden redaktørens indledning og et afsluttende »filosofisk« essay af G. L. Goodwin elleve kapitler om hvert sit »approach« til faget. Indfaldsvinklerne spænder fra den græsk-romerske verdens bidrag til teorierne om international politik (R. Purnell) over europæisk filosofi (P. Savigear), marxisme (T. Thorndike), »fred gennem ret« (H. Suganami), magtteori (T. Taylor), beslutningsprocesanalyse (B.P. White), militær strategi (P. Nailor), systemteori (R. Little), integrationsteori (M. Hodges) og fredsforskning (D. J. Dunn) til kommunikationsteori (R. I. Tooze).

De enkelte kapitler søger så udtømmende, som det kan lade sig gøre på de tilmålte sider at give et billede af disciplinen gennem i det store og hele klare og loyale referater kombineret med relevant kritik. Resultatet er blevet en glimrende oversigt, der dog nok må betegnes som ganske krævende for den, der ikke tidligere har stiftet bekendtskab med faget.

Det er tvivlsomt, om man til den pris og med det sidetal kan finde nogen bog, der i bredde og kvalitet kan konkurrere med den foreliggende bog som en teoretisk introduktion til studiet af international politik.

I.F.

CAREY B. JOYNT& PERCY E. CORBETT: *Theory and Reality in World Politics*. (Macmillan, 1978). 147 s., 7,95 £.

På omslaget til denne korte introduktion til faget international politik siges det, at den vil »analysere de førende teorier om international politik«. Samtidig mener forfatterne imidlertid, at disse teorier overser det lange historiske perspektiv, den idehistoriske synsvinkel og især de etiske spørgsmåls betydning, og det er nok så meget disse emner, der præger bogen.

Opgøret med de dominerende teorier, som kunne have været interessant, hæmmes imidlertid af forfatternes lidt ejendommelige opfattelse af disse teorier. Kapitlet om systemteori gør for 117. gang i de sidste mere end 20 år op med Kaplans systemopfattelse, og i kritikken af behaviorismen vælger man Coral Bells bog om internationale kriser som illustration. Men den er på ingen måde et eksempel på den behaviorisme, der hævdes at være under behandling. Mest af alt føler læseren sig hensat til 1960'ernes debat mellem »traditionalister« og »modernister«.

Det alternativ, der præsenteres, er en idealistisk-moralsk verdensopfattelse, hvor uddannelse er en af de afgørende faktorer i en fredelig udvikling. Diskussionen af begrebet »retfærdige krige« og dets folkeretslige og politiske betydning fører dog forfatterne til den »melankolske konklusion«, at det ikke har kunnet bidrage til at mindske volden i verden!

I.F.

PETER CALVOCORESSI: *World Politics Since 1945.* (Longman, 3. udg. 1977). 458 s.

Dette er tredie udgave af en velkendt og stærkt benyttet fremstilling af den internationale politiks historie siden anden verdenskrig.

Ud over en generel ajourføring er de væsentligste tilføjelser i forhold til den forudgående udgave, at første del om stormagterne har fået et kapitel om Japan, mens afsnittet om nedrustning er ført frem til SALT II-forhandlingerne. I anden del understreges blokopdelingen i Europa gennem udviklingen i Østeuropa efter interventionen i Tjekkoslovakiet og i vest gennem udvidelsen af Fællesmarkedet. Den væsentligste tilføjelse i tredie del vedrører den arabisk-israelske krig i 1973 og borgerkrigen i Libanon. I de to sidste afsnit er det USAs tilbagetrækning fra Vietnam og Pakistans deling, der er de centrale nye emner.

Udvælgelse og vægtning kan altid diskuteres, specielt når det drejer sig om den nyeste tid, men at energiproblemerne siden 1973 må nøjes med en enkelt side, må siges at være beskedent. Kun »olievåbnets« anvendelse i 1973 omtales og ikke den efterfølgende tids pris- og forsyningsproblemer, hvis politiske betydning næppe kan undervurderes.

I.F.

CARSTEN HOLBRAAD: *Superpowers and International Conflict.* (Macmillan, 1979). 178 s., 12,00 £.

Udgangspunktet for dette bidrag til litteraturen om krisestyring i den internationale politik er forfatterens skepsis over for de forestillinger om forholdet mellem de to supermagter, som i 1960'erne og 1970'erne havde vundet en vis udbredelse, nemlig at de to supermagter i en indbyrdes forståelse opretholdt den herskende magtbalance, og at de i deres indbyrdes kriser betjente sig af et veludviklet sæt af krisestyringsteknikker, som begge parter anerkendte og respekterede.

Efter i indledningen at have præsenteret problemstillingen behandler bogens første del fire kriser: Suez 1956, Taiwan-strædet 1958, Cuba 1962 og Mellemøsten 1967. Anden del er mere spekulativ og behandler først og fremmest trekantforholdet mellem USA, Sovjetunionen og Kina samt en mere kompleks »trekant«, hvori også Japan, Vesteuropa og Indien indgår.

Konklusionen er, at der ikke er blevet etableret en supermagtskoncert, og at de såkaldte krisestyringsnormer blot er nogle løse, implicitte og foreløbige retningslinier. Den seneste udvikling i supermagternes indbyrdes forhold synes at bekræfte forfatternes kritik af den vægt, der er blevet tillagt deres fællesinteresser i dele af den tidligere litteratur. Men samtidig sætter den samme udvikling også spørgsmålstegn ved hans egne trods alt optimistiske forslag i afslutningen som f.eks. at de andre kernevåbenmagter inddrages i SALT-forhandlingerne.

I.F.

MICHAEL HOWARD: *War and the Liberal Conscience.* (Maurice Temple Smith, 1978). 150 s., 4.75 £.

Titlen på denne bog kunne med fuld ret have været »Krig og det liberale dilemma«, idet bogens hovedtese netop er vanskeligheden ved at forene den liberale afsky for krig med nødvendigheden af at kæmpe krige mod ikke-liberale ideer.

Bogen gennemgår udviklingen i den liberale filosofi fra 1500 til 1975 og er således meget et oversigtsværk. Da bogen er et resultat af en forelæsningsrække på University of Cambridge er der dog foretaget en række opdelinger, der giver en vis struktur på dette omfattende emne. De forskellige svar der fra liberal side er givet på spørgsmålet om krigens årsager bliver gennem opdelingen bundet til forskellige historiske epoker.

Det er bogens styrke at den således klart – specielt for de tidligste perioder – formår at fastholde sammenhængen mellem interne ændringer i den sociale og klassemæssige struktur med ændringer i det liberale tankesæt. Først formulerer liberalisterne sig i et opgør

med den feudale og aristokratiske overklasse, og senere i et opgør med de til rustningsindustrien knyttede grupper. Bogen viser også, at de liberale ideer har haft ringe praktisk indflydelse på, hvad der er sket, og det er nok så stort et dilemma for den liberale bevidsthed.

H.H.H.

HANNES ADOMEIT & ROBERT BOARDMAN (eds.): *Foreign Policy Making in Communist Countries*. (Saxon House, 1979). 164 s.

Dette er tredie og sidste bog i en serie af komparative studier i udenrigspolitikkens tilblivelse med William Wallace som hovedredaktør. De to forudgående om Vesteuropa og udviklingslandene har tidligere været anmeldt her.

Indledningen og afslutningen er skrevet af de to redaktører, der iøvrigt også har skrevet kapitlerne om henholdsvis Sovjetunionen og Kina, som de begge tidligere har publiceret væsentlige værker om. Derudover er der kun to bidragydere: Jeanne Kirk Laux om Rumænien og Peter Marsh om DDR.

Sovjetologer og sinologer af forskellig observans har ofte stillet sig afvisende over for tanken om at bruge de begreber, som vestlig politologi har benyttet i analysen af vestlige landes udenrigspolitik, og specielt har de afvist, at Sovjet og Kina frugtbart kunne indgå i komparative analyser af flere landes udenrigspolitik.

Bidragyderne til denne bog er også skeptiske over for visse sider af den behavioristisk-kvantitative approach. Udgangspunktet bør være god begrebsmæssig og empirisk fundering vedr. de studerede lande. Men de har dog ladet sig inspirere af diskussionen om komparativ udenrigspolitik og er eklektiske i metodisk henseende.

Kapitlerne om Sovjet og Kina lægger hovedvægten på generelle fænomener som f.eks. forholdet parti og statsapparat, ideologiens betydning og militærets rolle, mens kapitlerne om Rumænien og DDR er mere case-study orienterede og bl.a. beskæftiger sig med de udenrigsøkonomiske apsekter.

I.F.

ENERGIPOLITIK

ALI EZZATI: *World Energy Markets and OPEC Stability*. (Lexington Books, 1978). 205 s., 24,50 $.

Forfatteren, der har været energiøkonomisk rådgiver hos såvel private olieselskaber som i det amerikanske energiministerium, præsenterer i denne bog en »global energimodel«, hvis formål bl.a. er at forudsige OPECs priser og produktionsomfang under forskellige forudsætninger.

Selve den grafiske fremstilling af modellen fylder fire sider. Dens elementer præsenteres i et 30 sider langt kapitel, for så nærmere at blive gennemgået i de følgende kapitler. Der indgår dels en stor mængde økonomisk-tekniske forhold og dels en række vanskeligt operationaliserbare elementer som f.eks. den politiske ideologi i de enkelte OPEC-lande. Det bliver da også i realiteten de kvantificerbare elementer, der kommer til at dominere den mere detaljerede modeldiskussion.

Kompleksitetsgraden kan illustreres med OPECs udbudsfunktion, der har 20 parametre og 34 variable, hvis indbyrdes sammenhænge udtrykkes i 32 ligninger. Flere af modellens elementer går unægtelig hen over hovedet på nærværende anmelder, men det synes umiddelbart indlysende, at der i modelkonstruktionen må gøres et sådant væld af forudsætninger, at det burde have gjort forfatteren lidt mere ydmyg i vurderingen af modellens ufejlbarlighed.

I.F.

FRANK R. WYANT: *The United States, OPEC, and Multinational Oil*. (Lexington Books, 1978). 214 s., 24,00 $.

Formålet med denne bog er at påvise, at regeringsintervention på oliemarkedet og specielt den amerikanske regerings tanker om at bryde de stærkeste olieselskabers magt ikke vil have en gunstig indflydelse på olieprisen.

Forfatteren, en tidligere forskningsstipendiat, der nu er ansat ved et af de store olieselskaber, mener tværtimod, at det forbrugerne har brug for er »mere olie – ikke flere olieselskaber«!

Bogens tre dele handler om olieindustriens udvikling fra få til mange selskaber, om udviklingen i producentlandenes samarbejde fra løs sammenslutning til kartel og endelig om forbrugerlandenes og specielt USAs reaktion på udviklingen siden olieforsyningskrisen i 1973-74.

Trods det klare politiske ærinde rummer bogen en hel del faktuelt stof, der kan være nyttigt. Men det meste af dette materiale er allerede tilgængeligt i langt billigere fremstillinger.

I.F.

EUROPA

SALVADOR GINER & MARGARET SCOTFORD ARCHER (eds.): *Contemporary Europe. Social Structures and Cultural Patterns.* (Routledge & Kegan Paul, 1977). 323 s., 8.50 £.

De to britiske sociologer Salvador Giner og Margaret Scotford Archer udgav i 1971 en samling artikler om klasser, klassekonflikter, magt og social stratifikation i Europa: »Contemporary Europe: Class, Status and Power.« Dette samleværk fik snart en central placering inden for sit område. Det er derfor med store forventninger, at man modtager en fortsættelse af disse udgiveres arbejde.

Artiklerne i deres nye bog spænder emnemæssigt videre end i den første, lige fra de væbnede styrker over statsmagtens afhængighed af kapitalinteresser; fremmedarbejdere; arbejderbevidsthed og de intellektuelles rolle til etniske problemer og religiøse forudsætninger i Europa. Medens artikelsamlingen fra 1971 omfattede en del nationale studier, er det fælles for artiklerne i den nye bog, at de alle er komparative. De anlægger en komparativ sociologisk analyse på forholdet mellem udvalgte dele af det sociale system og forandringer i disse forhold over tid.

Ifølge Margaret Scotford Archers indledningskapitel bør denne åbne, empirisk orienterede sociologi indgå i et aktivt samspil med de mere teoretisk orienterede sociologiske analyser, som funktionalismen og marxismen repræsenterer. Hun argumenterer i denne sammenhæng for den tese, at der i øjeblikket finder en tilnærmelse sted mellem disse to hovedretninger indenfor den teoretiske sociologi.

P.S.

PAOLO FILO DELLA TORRE, EDWARD MORTIMER and JONATHAN STORY (eds.): *Eurocommunism – Myth or Reality.* (Penguin, 1979). 359 s., 1.95 £ (paperback).

I den fortsatte strøm af udgivelser om eurokommunismen har Penguin udsendt denne bog, der søger at besvare det afgørende spørgsmål: hvad er eurokommunismen? Er den en stalinistisk ulv i fåreklæder, et socialdemokratisk får i ulveklæder, eller en ægte og selvstændig vej til socialismen?

Som en del andre udgivelser om eurokommunismen mener heller ikke denne bog, at spørgsmålet kan besvares éntydigt. Meget fornuftigt – og anvendeligt som grundlag for udfoldelse af problemstillinger omkring eurokommunismen – lægger det første kapitel ud med en drøftelse af forskellige opfattelser af eurokommunismen og dens konsekvenser. Sammen med kapitel to, der sammentrængt, men anvendeligt behandler udviklingen fra Komintern til polycentrismen (et udtryk lanceret af Togliatti i 1956), etableres hermed et forståelsesgrundlag for bogens anden del.

Heri behandles de største og mest indflydelsesrige eurokommunistiske partier, PCI, PCF og PCE, i tre grundige artikler. Analyserne af disse partier sættes i perspektiv ved efterfølgende analyse af det portugisiske kp, der just ikke kan betegnes som eurokommunistisk, og en god sammenfattende redegørelse for eurokommunisternes økonomiske politik.

Tredie del behandler bl.a. det amerikanske svar på eurokommunismen og dennes udfor-

dring mod det sovjetiske lederskab i Østeuropa.

Bogen afsluttes af et appendix med PCI-PCE og PCI-PCF deklarationerne fra 1975 og af et nyttigt index.

N.C.S.

STORBRITANNIEN

PETER CALVOCORESSI: *The British Experience 1945-75.* (Penguin Books, 1979). 253 s., 1.25£.

Bogen består af fem dele, hvoraf de fire første omhandler en analyse af en række økonomiske, sociale og politiske forhold i efterkrigstidens Storbritannien. I første del behandles efterkrigstidens forhåbninger om forestående reformer i samfundet. Calvocoressi beskæftiger sig her med den økonomiske situation i de første efterkrigsår, opbygningen af velfærdsstaten og Labours nationaliseringspolitik. I den anden del behandles de økonomiske vanskeligheder, som igennem perioden satte grænser for reformforhåbningerne. I tredie del omtales derefter det britiske folk, økonomiske uligheder, uddannelses- og boligforholdene og de politiske institutioner. I den fjerde del gennemgås endelig forholdet til udlandet.

I bogens afsluttende, femte del kommer forfatteren med en række reflektioner på baggrund af den konkrete analyse i form af »Notes Towards a Definition of Britain«. Han fremhæver her to fundamentale svagheder i det britiske samfund, nemlig den overdrevne ulighed og den overdrevne hemmelighedsfuldhed. Som en styrke nævner han heroverfor »the rule of law« og dens forudsætninger i den fleksibilitet og pragmatisme, som har karakteriseret samfundsforandringer i Storbritannien.

Bogen er skrevet i et elegant og klart sprog og indeholder en mængde henvisninger til historiske forudsætninger og konkrete forhold i perioden: årstal, navne, begivenheder, lovkomplekser m.v. Selv om den søger at formidle et overblik og nogle udviklingslinier, synes den dog først og fremmest at være rettet mod et britisk publikum med et vist kendskab til nyere britisk historie. For udlændinge, der ikke er kyndige på dette område, kan de mange oplysninger meget vel medføre at overblikket går tabt. Hertil kan også medvirke, at dispositionen af stoffet ikke i alle tilfælde er ganske klar. Bogen indeholder et stikordsregister, men der gives hverken i fodnoter eller i en samlet bibliografi en henvisning til den relevante litteratur. Bogen er derfor næppe den mest oplagte indføring i den nyere britiske historie. Som en velskrevet og velargumenteret fortolkning kan den derimod have stor værdi.

P.S.

SOVJETUNIONEN

E. H. CARR: *The Russian Revolution from Lenin to Stalin 1917-1929.* (Macmillan, 1979) 200 s., 6,95 £.

Om nogen i dag står som den vestlige sovjetforsknings grand old man, er det E. H. Carr. Først sent i sin akademiske karriere kom han til emnet, i årene efter 2. verdenskrig. Han havde da en diplomatisk løbebane bag sig og i hvert fald to forfatterskaber af karat. Et om central- og østeuropæiske intellektuelle i 19. århundrede med vægtige biografier af Dostojevskij, Marx, Herzen og Bakunin, og et andet om international politik i mellemkrigstiden med »The Twenty Years' Crisis« som kulminationen. Da han endelig kastede sig over sovjetisk historie, havde han ikke blot en omfattende erfaring og et aldrig svigtende overblik at trække på, men også en usvækket arbejdsevne, der tillod ham at gennemgå stakkevis af materiale. Vel ca. 6000 veldokumenterede sider i 14 bind blev det til, før han i en alder af 85 år havde ført sin monumentale »A History of Soviet Russia« op til 1930. Med den her foreliggende introduktion for den læge læser har han leveret en lødig afrunding, der naturligt føjer sig til den imponerende række som et femtende afsluttende bind.

En del blæst har der stået om Carr, navnlig da de første bind af sovjethistorien udkom, men da også siden. I den kolde krigs uvenlige

klima fastholdt han den ægte historiske tilgang og skrev ud fra, hvordan de sovjetiske ledere selv vurderede de situationer, de handlede i. Det har gennem den seneste snes år bragt ham fortjent anerkendelse. Ikke uden sammenhæng hermed arbejdede han ud fra en måske vel bastant historisme, som han klart og pointeret argumenterede for i »What is History?« Trods alt lagde den nok for snævre bånd på hans bestræbelser på at give sit stof perspektiv, blandt andet fordi den indebar en stærkere eller svagere tendens til at sætte lighedstegn mellem de handlendes opfattelser og de faktiske situationer. Især mærkes den i fremstillingen af den sovjetiske landbrugspolitik i sidste halvdel af tyverne. Her nåede han ikke rigtig til bunds, og hans ikke desto mindre vidtrækkende konklusioner indkasserede ham et sviende angreb fra Alexander Gerschenkron.

Har Carr under arbejdet med denne bog følt sig fristet til at give igen, så er han i hvert fald ikke bukket under. For nogle vil det måske nok være en skuffelse, men akademisk nærkamp har sjældent været hans stil. Kort, konkret og nuanceret fremstiller han sine emner. Som han ser dem. Det får så tale for sig selv. Sådan har han som regel båret sig ad, og i denne fremragende introduktion lever han fuldt ud op til de forventninger, man på denne baggrund har lov til at nære.

J.P.N.

ROBERT SERVICE: *The Bolshevik Party in Revolution. A Study in Organisational Change 1917-1923.* (Macmillan, 1979). 246 s., 12 £.

Dette er et vægtigt, længe savnet bidrag til sovjetisk historie. Myten om Lenins monolitiske bolsjevik-parti har længe i alt for mange fremstillinger fået lov til at spille alt for stor en rolle i forklaringen på den russiske revolutions forløb. Ved en kuriøs konvergens af stalinistisk legitimation og vestlig antisovjetisme har Lenins »Hvad må der gøres« (1902), som temmelig misvisende er betegnet som et organisationsteoretisk skrift, dannet udgangspunkt for snart sagt enhver beskrivlse af den tidlige partidannelses karakter. Kun enkelte har tidligere som Moshe Lewin vovet at sætte spørgsmålstegn ved denne overvældende konstruktion. Men i dette værk gør Robert Service det ganske eftertrykkeligt.

I virkeligheden blev det centralistiske, apparat-dominerede parti først til under borgerkrigen fra 1919. Før revolutionen eksisterede kun nogle flydende grupperinger, der tilsluttede sig kredsen omkring Lenin. Den vældige tilstrømning, der satte ind efter februar 1917, havde partiledelsen i de første mange måneder ikke skygge af chance for at koste rundt med. Lenins og de andre partilederes kunst bestod navnlig i at artikulere og kanalisere de frigivne aspirationer, som den var udslag af. Først under borgerkrigen satte den centralistiske tendens ind, og da i høj grad som et krav nedefra fra lokale komitémedlemmer, der fordrede støtte til løsningen af de tunge opgaver, krigstidens nødsituationer pålagde dem. Det var fra denne begyndelse, det centraliserede apparat udviklede sig, og fra 1922 i Stalins hånd blev et dominerende magtinstrument.

Robert Service har samlet et betydeligt og for store dele ikke tidligere gennemarbejdet kildemateriale til støtte for sin opfattelse. Især har han fra den samtidige lokalpresse og den siden Stalins død udgivne korrespondance mellem det centrale partisekretariat og lokalafdelingerne hentet meget nyt frem. Og alligevel udgør det kun fragmenter af disse store materialegrupper, som må kunne give stof til mange vægtige afhandlinger endnu.

Ikke desto mindre har Robert Service formået at få en overbevisende helhedsskitse ud af det. Fremstillingen er præget af et godt overblik parret med en udviklet sans for nuancerne. Dertil er den skrevet i en knap og levende stil. Det er derfor med nogen fortrydelse, der må rettes den indvending mod den, at emnets vigtighed faktisk fortjente en noget fyldigere redegørelse for dokumentationen. Når skitsen ikke desto mindre virker så overbevisende, skyldes det ikke blot, at materialet

trods alt er vægtigere end noget, der tidligere er underkastet en samlet fortolkning, men også at så mange andre mere veludforskede sider af den russiske revolution derved bedre kommer til deres ret.

J.P.N.

PAUL DUKES: *October and the World. Perspectives on the Russian Revolution.* (Macmillan, 1979). 224 s., 4,95 £.

Titlen på denne bog er for så vidt træffende, som ca. halvdelen af den omhandler den russiske revolution og reaktionerne i den øvrige verden, først og fremmest i socialistiske kredse. Karakteristikken af den russiske revolution udmærker sig især ved så godt som intet at gøre ud af de forudsætninger om udviklingen i det industrialisrede Vesten, som de bolsjevikiske ledere opererede med. Og billedet af reaktionerne i de vestlige socialistpartier ved, at især splittelserne omkring tilslutningen til 3. internationale er sløret i konturerne. Af øvrige emner kan nævnes så forskelligartede temaer som det moskovitiske riges situation under trediveårskrigen, Pugatjov-opstanden i begyndelsen af 1770'erne og den fredelige modernisering i det 19. århundrede. Til det sidste tema anstiller forf. den pointerede betragtning, at underudvikling er et relativt begreb. Tilsammen skal drøftelsen af de tre temaer overbevise om, at »russisk historie ikke udgør en undtagelse fra verdenshistoriens almindelige forløb, selv om den dog er i besiddelse af visse særtræk.« De fleste af bogens øvrige iagttagelser har samme grad af skarpsindighed og originalitet. En mængde citater og noter kan sikkert udlægges som tegn på, at forf. i det mindste har læst mange bøger om alle sine disparate emner.

J.P.N.

SHEILA FITZPATRICK: *Education and Social Mobility in the Soviet Union 1921-1934.* (Soviet and East European Studies, Cambridge University Press, 1979). 355 s., 15,50 £.

Projektarbejde, kollektive eksaminer og andre af den progressive pædagogiks instrumenter prøvede første gang kræfter med den genstridige virkelighed over en bredere front som led i de første femten års sovjetiske uddannelsespolitik. Kontrollerede eksperimenter var der ikke tale om. Også uddannelsespolitikken indgik i kampen for at omforme samfundet efter socialistiske idealer, og som andre væsentlige sider af denne kamp var også uddannelsespolitikken hæftig omstridt. Dens linie var kendetegnet af skarpe sving, indtil den i begyndelsen af trediverne fladede ud i den kommunistiske neo-traditionalisme under Stalin.

Det er denne politiske strid om uddannelsespolitikkens udformning, forf. først og fremmest har samlet sig om. Fremstillingen supplerer derfor på mange måder Oskar Anweilers sovjetiske skolehistorie, hvor hovedvægten nok så meget er lagt på den pædagogiske teoriudvikling og skolepolitikken i praksis.

Af betydelig interesse er det, at forf. har haft adgang til hidtil utilgængelige arkiver, herunder det sovjetiske undervisningsministeriums arkiv. Ikke desto mindre er det de publicerede akter og den sovjetiske sekundærlitteratur, der har været mest givende. Længere serier til minutiøs belysning af beslutningsprocessen har hun øjensynlig ikke fundet eller ikke haft adgang til. Faktisk er det derfor kun enkelte supplerende facetter til det helhedsbillede, der har kunnet tegnes på grundlag af det offentligt tilgængelige materiale, arkivgennemgangen har resulteret i.

Den sociale mobilitet belyses dels som led i det undervisningspolitiske program, dels som realt fænomen. På det sidste punkt rækker imidlertid hverken forfatterindens teoretiske forudsætninger eller det forhåndenværende materiale til ny indsigt. Og også på andre områder kan det knibe med at give analysen tilstrækkelig nuanceret perspektiv. Det kan enten være, fordi forståelsen af andre led i udviklingen er for snæver, som tilfældet synes at være med landbrugspolitikken, eller der fat-

tes operationel præcision i begreberne, som det f.eks. spores i anvendelsen af udtrykket kulturrevolution. Men trods disse svagheder kan der ikke være tvivl om, at bogen er en værdifuld tilvækst til litteraturen om den afgørende vending i sovjetisk historie i årene omkring 1930.

J.P.N.

LIBYEN

OMAR I. FATHALY, MONTE PALMER & RICHARD CHACKERIAN: *Political Development and Bureaucracy in Libya.* (Lexington Books, 1977). 122 s. 17,00 $.

De seks artikler, der er indeholdt i bogen, omhandler forskellige aspekter af Libyens politiske udvikling, med hovedvægt på perioden efter monarkiets fald i 1969.

I de første to artikler beskrives i hovedtræk de politiske og økonomiske forhold i Libyen frem til omvæltningen i 1969. Endvidere opridses det nye styres erklærede politik til fremme af samfundets 'modernisering'. I de tre følgende artikler evalueres bestræbelserne på at transformere de økonomiske og sociale systemer. Evalueringerne er i vid udstrækning baseret på interviews af i alt godt 650 repræsentanter for forskellige befolkningsgrupper. I en af artiklerne fokuseres der eksempelvis på landbefolkningens holdninger til og engagement i styrets moderniseringsprogrammer. I en anden artikel beskrives de traditionelle stammelederes politiske værdisæt og holdninger til 'det revolutionære styre'. I bogens sidste afsnit drøftes den igangværende udbygning af de politisk-administrative institutioner i lyset af nyere teoridannelse vedrørende administrativ udvikling, især de såkaldte 'open systems approaches'.

Bogen vil formentlig være af interesse for samfundsforskere, der beskæftiger sig med moderniseringsteori, foruden for forskere, der arbejder med survey-data og elite-interviews i bred almindelighed. Derimod egner bogen sig næppe som introduktion til Libyens politisk-administrative og sociale forhold.

J.M.

INDONESIEN

BRIAN MAY: *The Indonesian Tragedy.* (Routledge & Kegan Paul, 1978). 438 s. 8,95£.

Det er vanskeligt at tegne et billede af denne bog i få ord. Ganske vist kan man referere gangen i fremstillingen og anføre de behandlede emner. I så fald måtte man pege på Brian Mays korte indledning om den historiske baggrund og den efterfølgende, ligeledes indledende, reportage om fangeøen Buru Island og de dertil knyttede bemærkninger om de samfundsforhold, som lejrene på øen afspejler. Det måtte fremhæves, at bogen indeholder detaljerede beskrivelser af Sukarnostyret og dets problemer samt af omvæltningerne i 1965, hvorved Suharto og generalerne kom til magten. Endvidere måtte det nævnes, at beskrivelsen af Indonesiens nyere politiske historie opdateres med en usædvanligt velinformeret skildring af Suharto-regimet og dets bestræbelser på, gennem repression og kooptering af forskellige samfundsgrupper, at skabe stabilitet. Men uagtet, at alt dette hører med til et billede af bogen, forbliver det på en eller anden vis sekundært i forhold til underliggende temaer, der må karakteriseres i ganske andre termer. Det væsentlige for Brian May har ikke været at skrive en bog om landets nyere politiske historie, men derimod at bidrage til forståelse af de helt grundlæggende udviklingsproblemer. Det kommer tydeligt frem hen imod bogens slutning, hvor de forudgående detailbeskrivelser sættes ind i en større sammenhæng, og hvor hændelsesforløbet fortolkes som udtryk for, hvad man med en term hentet fra en anden kontekst fristes til at betegne 'de bagvedliggende processtrukturer'.

Det samlede resultat er en overordentlig velargumenteret skildring af de kulturelle og sociale barrierer, der sætter snævre rammer for Indonesiens udvikling, i det mindste i en overskuelig fremtid. Det er endvidere en påvisning af, at Vestmagternes rolle snarere har været at forstærke disse barrierer end at medvirke til deres nedbrydning. Og det gælder med hensyn til effekterne af både den uden-

landske bistand og overførslen af vestlige udviklingsmodeller og -strategier. Indonesiens virkelige tragedie er indeholdt i disse basale forholds samvirkende cementering af det bestående, stagnerende samfund.

J.M.

KINA

BILL BRUGGER (ed.): *China. The Impact of the Cultural Revolution.* (Croom Helm, 1978). 300 s., 9,95 £.

Hensigten med denne bog er at vurdere kulturrevolutionens effekt på kinesisk politik i årene 1969-73, en periode hvis dramatiske hovedbegivenhed var Lin Piaos påståede kupforsøg, hans flugt og endeligt.

Foruden indledning og konklusion ved redaktøren består bogen af syv kapitler, der hver behandler spørgsmålet inden for sit sagområde såsom uddannelsespolitik, økonomisk udvikling og udenrigspolitik.

På flere punkter er forfatterne uenige; det gælder f.eks. i spørgsmålet om, hvilken vægt man skal tillægge »kampen mellem de to linier« i tolkningen af udviklingen. Men denne uenighed betyder primært, at bogen som helhed giver et ganske nuanceret billede af den overordentlig betydningsfulde periode i Kinas nyeste historie. Mange af de tendenser, der kan iagttages i denne periode, videreudvikles efter 1976 og fører Kina ind i en fundamental ændringsproces.

I konklusionen fremhæves de konkurrerende opfattelser af kapitalistklassen som henholdsvis en rest fra den kapitalistiske fortid og som noget, der kan opstå under socialismen og inden for det kommunistiske parti. Den sidste opfattelse blev fremført med stor styrke af »de fires bande« i 1975-76 til stort ubehag for de ledere, der i dag sidder ved magten.

I.F.

KING C. CHEN (ed.): *China and the Three Worlds. A Foreign Policy Reader.* (Macmillan, 1979). 381 s., 6,95 £.

Dette er en samling af kinesiske tekster vedrørende Kinas udenrigspolitik i 1970'erne, specielt årene 1972-78. Teksterne er inddelt i kapitler om den såkaldte »treverdensteori«, den sino-amerikanske tilnærmelse, kampen mod hegemonismen, forholdet til de socialistiske lande, energi, økonomi og havret, Taiwan samt modernisering og udenrigspolitik.

Hertil kommer en 60 siders indledning om Kinas udenrigspolitik siden 1949 samt en ganske kort introduktion til de enkelte kapitler.

Organiseringen af bogen omkring »treverdensteorien« kan diskuteres, og i hvert fald burde denne »teori« have været underkastet en mere kritisk behandling i indledningen. Det samme er tilfældet med den store rolle, der tilsyneladende tillægges Mao i den udenrigspolitiske beslutningsproces.

Men sammenfattende må bogen karakteriseres som afbalanceret og velunderbygget. Den rummer en del dokumenter, der ikke er tilgængelige i andre tekstsamlinger, og dokumenter, der oprindelig er udgivet på Taiwan.

Det er formentlig den bedste eksisterende dokumentsamling til brug ved videregående undervisning i Kinas udenrigspolitik.

I.F.

U.S.A.

AUSTIN RANNEY (ed.): *The Past and Future of Presidential Debates.* (American Enterprise Institute, 1978). 226 s., 5.75 $.

Bogen behandler det aktuelle spørgsmål, om de amerikanske præsidentkandidater skal forpligtiges til at møde hinanden i en fjernsynstransmitteret debat. På grundlag af erfaringerne med TV-debatterne under præsidentvalgkampagnerne i 1960 og 1976, og specielt Fords og Carters bevæggrunde til at møde hinanden i 1976, fremsætter en række forskere og kommentatorer deres argumenter for og imod en forpligtigelse til deltagelse i en TV-debat.

Evron M. Kirkpatrick og Nelson W. Polsby argumenerer imod forslaget om obligatoriske TV-debatter, bl.a. med henvisning til at disse debatter er uinteressante og ikke formidler relevant information, men tværtimod tilskynder vælgerne til at træffe deres valg på et for-

kert grundlag. Derimod er Steven H. Chaffee, Jack Dennis og James Karayn mere positive, bl.a. fordi de mener, at debatterne i en tid med voksende vælgerapati genopliver ideen om konkurrencen om vælgerne, hvilket forøger regimets legitimitet.

Bogen, der er resultatet af en seminar afholdt af The American Enterprise Institute for Public Policy Research i oktober 1977, er et vellykket omend måske noget specielt eksempel på samfundsrelevant politologisk forskning og debat. Dens relevans for danskere er nok begrænset, men for dem, der beskæftiger sig med det amerikanske politiske system, giver den et nyt indblik i nogle af problemerne omkring præsidentvalgkampagnen og et bidrag til forståelsen af den proces, hvorigennem den amerikanske forfatning tilpasser sig ændrede omstændigheder.

Bogen afsluttes med en righoldig bibliografi om emnet.

P.S.

CHILE

ROBERT J. ALEXANDER: *The Tragedy of Chile.* (Greenwood Press, 1978). 584 s., 19.95 £.

Udgangspunktet for denne meget omfattende analyse er, at den chilenske tragedie ikke startede med det blodige militærkup mod Allende i sept. 1973, men snarere tre år tidligere, da Allende blev valgt til præsident. Og årsagen hertil var en fejlslagen politik hos den forudgående kristelig-demokratiske regering.

Da således både valget af Allende, Folkeenheds-regeringen og især militærdiktaturets voldsomhed ses som brud på udviklingen i »det traditionelle Chile«, gennemgås i bogens to indledende dele fremkomsten og udviklingen af dette Chile. Her lægges vægten specielt på den økonomiske, sociale og politiske udvikling eter 1. verdenskrig.

Bogens to hoveddele behandler dog udviklingen under Folkeenheds-regeringen og efter militærkuppet. Heri gennemgås bl.a. nationaliseringsspørgsmålet, folkeenhedspartiernes forskellige mål og midler, oppositionens politik, selve militærkuppet og juntaens hårde økonomiske politik. Afsluttende fordeles ansvaret for den chilenske tragedie, og stort set ingen kan undsige sig et medansvar. Enten p.g.a. den førte politik eller p.g.a. udbredelse af illusioner om Folkeenhedens mål. Hensigtsmæssigheden af denne »ansvarsfordeling« kan diskuteres; men den hænger godt sammen med forfatterens udgangspunkt og fremstilling. Inden for denne ramme er værket udmærket; men en nærmere diskussion af problemerne omkring overgangsprocessen til socialismen må dog hente støtte andetsteds.

Bogen indeholder et fyldigt noteapparat, der primært er dokumenterende, en kommenteret bibliografi og et index, der med fordel kunne være mere temaopdelt.

N.C.S.

NORDEN

T. K. DERRY: *A History of Scandinavia.* Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland. (George Allen & Unwin, 1979). 447 s., 9.95£.

I den engelsktalende verden er der givetvis et udtalt behov for en dækkende introduktion til de 5 nordiske landes lange historie(r). Tidligere introduktioner har normalt enten samlet sig om enkelte af landene eller om afgrænsede perioder. Dét kan der også være gode grunde til i nogle sammenhænge, men T.K. Derry har villet noget andet og mere.

Målet har været en relativt kortfattet (400 s.) Nordens historie, hvor de enkelte landes politiske, sociale og kulturelle historie stedse ses i sammenhæng med de øvriges.

Balancen mellem på den ene side at skabe overblik og sammenhæng og på den anden side at give de detaljer, som en god håndbog også har, er vel stort set lykkedes udmærket, når det erindres, at bogens størrelse sætter en naturlig grænse i så henseende. Ligeledes må det konstateres, at Derrys særlige kendskab til norsk historie ikke har fået ham til at miste den nødvendige proportionssans.

Bogens introducerende karakter taget i betragtning burde der måske have været gjort mere ud af at præsentere også den løbende

forskningsdiskussion på centrale felter med mere fyldige referencer, end tilfældet er nu. Og under alle omstændigheder havde det været rimeligt med en mere dybtgående behandling af efterkrigstiden og de seneste år, end der nu er givet. Derry kommer her med den traditionelle undskyldning om det manglende historiske perspektiv, men det kan bogens målgruppe jo ikke leve af.

Men alt i alt er der alligevel tale om en yderst rimelig åbning til Nordens hele historie for den engelsklæsende verden.

J.E.

HANS MARTENS: *Danmarks ja, Norges nej. EF-folkeafstemningerne i 1972*, Dansk Udenrigspolitisk Instituts skrifter, Munksgaard, 1979). 242 s., 96,20 kr.

Bogen omhandler ikke de to landes EF-folkeafstemninger som sådan, men derimod først og fremmest de særlige modstandsorganisationer, der blev dannet omkring EF-spørgsmålet, og deres rolle i denne specielle udenrigspolitiske beslutningsproces. Med henblik her på gennemføres en analyse af deres interne forhold, samt deres relationer og funktioner i det politiske system i de to lande for gennem en sammenligning af disse forhold at fremdrage mere generelle forklaringselementer til forståelse af organisationernes virke og forskellige succes.

Der gennemføres en ret omfattende analyse af de to folkebevægelsers tilblivelse, interne organisation, arbejdsvilkår og forbindelser til de politiske omgivelser. Det fremstår som helt centralt, at det var forskelle i ressourcer, der var det afgørende, specielt økonomiske ressourcer. Den norske folkebevægelse havde større økonomiske midler til sin rådighed bl.a. fordi forskellige erhvervsinteresser som f.eks. landbrug og fiskeri gik ind i den, mens den danske var meget fattig og uden nogen erhvervsmæssig støtte af betydning.

Selvom man nok kunne have ønsket sig en mere omfattende behandling af folkebevægelsernes aktivitet, og specielt en mere detaljeret forbindelse af analysens resultater til dele af organisationsforskningen, står Hans Martens bog centralt i forståelsen af udviklingen omkring den danske markedspolitik, og skaber samtidig et bidrag til organisationsforskningen, idet netop sammenligningen mellem forholdene i Danmark og Norge klart dokumenterer ressourcernes betydning for politisk indflydelse, også i sagstyper af denne karakter. Den norske politolog Stein Rokkans tese, »Votes count, but resources decide«, bekræftes i vid udstrækning.

J.B.

D. G. KIRBY: *Finland in the Twentieth Century. A History and an Interpretation.* (Hurst, 1979). 253 s., 9,50 £

Denne bog, hvis forfatter er lektor i østeuropæisk historie ved University of London, imødekommer utvivlsomt behovet for en lettilgængelig, men samtidig velunderbygget engelsksproget fremstilling af Finlands historie.

Cirka halvdelen af bogen behandler tiden 1900-40, og den anden halvdel fører udviklingen op til ca. 1977. Den indre sociale, økonomiske og politiske udvikling behandles både klart og nuanceret. Udenrigspolitikken får en ganske omfattende behandling.

Bogen er velskrevet, veldokumenteret og viser god forståelse for karakteren af de dramatiske begivenheder, der på afgørende måde har formet det moderne Finland. Den afsluttes med et antal appendices med grundlæggende statistiske og politiske oplysninger.

I.F.